1914
ՔԱՌԱՍՈՒՆԵՐԵՔԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվանը և 7 ամսվանը 6 րուբլի. ամսական 85 կոպ.
Առանձին համարները ԱՄԵՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.
Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը.
Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція «Мшакъ» Соломоновская ул., № 21.
Tiflis, Rédaction „Mschak"
Խմբագրատան տելեֆօն № 2—53.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից)
Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզվով
Յայտարարութիւնների համար վճարվում են իւրաքանչիւր տողատեղին 20—10 կոպ.
Տպարանի տելեֆօն № 67.

Ներսիսեան Հայոց Հոգևոր Դպրոցի Հոգաբարձութիւնը

սրանով յայտարարում է, որ իր խնամքին յանձնված դպրոցի համար առաջիկայ 1914/15 ուսումնական տարվանից հրաւիրվում է մաթեմատիկական առարկաների մասնագէտ ուսուցիչ, բարձրագոյն կրթութեամբ, որ աւանդելու է հանրահաշիւ II դաս. 4 և V դ. 2, երկրաչափութիւն V դ. 2, թւաբանութիւն I դ. 8 և բնագիտութիւն 3-դ պատ. 2 և 4-դ պատ. 4, ընդամենը 22 դաս: Դասագինը առաջին 12 դասի համար 80-ական րուբլի, 4 դասի համար 70-ական րուբլի և 6 դասի համար 60-ական րուբլի: Բացի դրանից գրաւորների համար տրվում է վարձատրութիւն տարեկան 126 ր.: Այս հաշւով հրաւիրվող ուսուցիչը կը ստանայ տարեկան 1720 րուբլի:

Խնդիրները ուսման դիպլոմների հետ միասին ուղարկել մինչև օգոստոսի 1-ը այս հասցէով. Тифлисъ, Попечительству Армянской Нерсисянъ Семинаріи.

(22, 27, յուլ. 2)　տռ.　624.　4—4

Ներսիսեան Հայոց Հոգևոր Դպրոցի Հոգաբարձութիւնը

սրանով յայտարարում է, որ իր խնամքին յանձնված դպրոցի համար առաջիկայ 1914/15 ուսումնական տարվանից հրաւիրվում է միջնակարգ ցենզ ունեցող ուսուցիչ կամ ուսուցչուհի, որ աւանդելու է հայոց նոր լեզու 3-դ պատ. 6 դաս և 4-դ պատ. 12 դաս, ընդամենը 18 դաս: Այդ դասերի համար՝ հաշւած դասագինը 50-ական րուբլի, կը տրվի հրաւիրվող դասատուին վարձատրութիւն տարեկան 900 ր. և գրաւորների համար 120 ր., ընդամենը 1020 րուբլի:

Խնդիրները ուսման վկայագրերի հետ միասին ուղարկել հոգաբարձութեան մինչև օգոստոսի 1-ը այս հասցէով. Тифлисъ, Попечительству Армянской Нерсисянъ Семинаріи.

(22, 27, յուլ. 2)　տռ.　623.　4—4

Հայկական Դրամատիկ Խմբակցութեան Վարչութիւնը

յայտնում է ի գիտութիւն Խմբակցութեան պ. պ. անդամների, որ այսօր, չորեքշաբթի, յուլիսի 2-ին նշանակված

ՏԱՐԵԿԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԸ

Յետաձգվում է

ՀԵՏԵՒԵԱԼ ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՕՐ, ՅՈՒԼԻՍԻ 9-ԻՆ

645.　Անդամագրութիւնը շարունակվում է մինչև ներկայ յուլիսի 7-ը:　1—1

КИНОПЛАСТИКОНЪ

— или —

ТЕАТРЪ ИСКУССТВЕННЫХЪ ЛЮДЕЙ

Михайловскій пр., № 163

Полная перемѣна программы. Новыя картины Лондонскаго театра «СКАЛА». 2-е Іюля

Безъ экрана
КИНОПЛАСТИКОНЪ:
ВЕСЕННІЕ МЕЧТЫ
Волшебникъ
Танецъ въ мѣшкахъ

КИНЕМОТОГРАФЪ:
Гнилые устои
Современная др. въ 3-х. част. 1800 метр.
МАКСИ МѢШАЮТЪ ЖЕНИТЬСЯ.
Съ участіемъ міроваго комика МАКСА.

ВСѢ картины демонстрируются подъ музыку концертно-вѣнскаго ОРКЕСТРА.
Начало въ воскресные и праздничные дни въ 6 ч., а въ будніе въ 7 ч. веч.
Картины демонстрируются въ саду.

ДИРЕКЦІЯ
665.　1—1

Ղարաբաղի Հ. Հոգ. Թեմ. Դպ. Հոգաբարձութիւնը

սրանով յայտարարում է, որ իր խնամքին յանձնված դպրոցի համար առաջիկայ 1914/15 ուսումն. տարվանից հրաւիրվում են բարձրագոյն կրթութեամբ մասնագէտ ուսուցիչներ՝

ա) Կրօնական առարկաների (աստուածաբան).
բ) Հայոց լեզուի և գրականութեան.
գ) Ընդհանուր և հայոց պատմութեան.
դ) Բնագիտութեան և աշխարհագրութեան.
ե) Մաթեմատիկայի.

Պայմանների մասին դիմել դպրոցի տեսուչ պ. Ղազար Տէր-Ղազարեանին:
Հասցէ՝ Шуша, Елисавет. губ. Ректору Армянской Духовной Семинаріи Газару Теръ-Газарянъ.

տռ.　(օ. մ.)　663.　4—1

ԲԺԻՇԿ
Գ. ՄԱՂԱՔԵԱՆ
ՄԵԿՆԵՑ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆ
2—2

„ԱՐԱՄԱԶԴ" ընկերութեան նըպաստով պահվող Զանգեզուրի գաւառի ՄԵՂՐԻԻ և ՂԱՓԱՆԻ շրջաններում գտնվող գիւղական դպրոցների համար հարկաւոր են պատրաստված

ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐ

ճեմարանի կամ թեմական դպրոցների աւարտական վկայականներով: Ցանկացողները մանրամասն պայմանների մասին թող դիմեն մինչև յուլիսի 20-ը Ուսուցչ. Միութեան գրասենեակ (Сергіевская № 20), ներկայացնելով իրանց ուսման վկայականները և նախընթաց գործունէութեան մասին համառօտ տեղեկութիւններ:

(չ.կ.)　տռ.　649.　3—3

ՑԻՐԿ
Ֆ.ԻԻՊԱՏՕՎԻ

Այսօր, երեքշաբթի, յուլիսի 2-ին տեղի կունենայ մրցական խոշոր ներկայացում մասնակցութեամբ ցիրկային ամբողջ խմբի: 11-րդ օր միջազգային մեծ ըմբշամարտի: Այսօր կըմբշամարտեն՝ 1) հայ ըմբիշ Նարա-Զամուկով ֆինլանդացի ըմբիշ Դիւբեէրի հետ. 2) գերմանացի ըմբիշ Պաուլ Հէրգարդ վրացի ըմբիշ Բերձէնաօվիլիի հետ. 3) յայտնի արաբ ըմբիշ Ալի-Աբդուլլան ըմբշամարտի պրոֆեսոր յոյն ուսանող Դուվանճիսի հետ. 4) եապօնական յայտնի ըմբիշ Օեօ-Օկիտարօն ռումինացի ըմբիշ Դումէտրեսկոյի հետ:　662.　1—1

ԷՋՄԻԱԾՆԻ ՃԵՄԱՐԱՆԸ

II

Էջմիածնի Գէորգեան ճեմարանը ոչ միայն ռուսահայերի, այլ և թիւրքահայերի և պարսկահայերի միակ բարձր կրթական հաստատութիւնն է: Բարձր ասելով չը պէտք է հասկանալ համալսար համալսարանի կամ համանման ռուսական և եւրոպական մասնագիտական բարձր կրթական հաստատութեան. ոչ, նա բռնում է միջին տեղը միջնակարգ դպրոցի և համալսարանական հաստատութեան միջև, կամ գրեթէ նոյնը, ինչ որ ֆրանսիական լիսէները: Այդ ընդհանրապէս, իսկ մանաւորապէս, Էջմիածնի ճեմարանը հիմնվել է և գործել է այն նպատակով և ուղղութեամբ, որ հայթայթէ Ռուսաստանի, Թիւրքիայի և Պարսկաստանի հայութեան մանկավարժ-ուսուցիչներ, հայագէտներ և կրթված, արժանաւոր եկեղեցականներ: Դրա համաձայն և կազմված է եղել ճեմարանի ծրագիրը: Էջմիածնի ճեմարանը ճիշդ նոյն դերը պէտք է խաղայ, ինչ որ խաղացել է Մոսկվայի Լազարեան ճեմարանը, այն է տալով հայագէտներ, ռուսագէտներ, ուսուցիչներ, նպաստելով հայագիտութեան ուսումնասիրութեան և զարգացման, հանդիսանալով տարածող եւրոպական կուլտուրայի ռուսականի միջոցով և, ի լրումն, պատրաստելով ժողովրդի համար արժանաւոր և կրթեալ եկեղեցականներ, մի ֆունկցիա, որ չունի Լազարեան ճեմարանը:

Եթէ Էջմիածնի ճեմարանը վերջին տարիները շեղել է այդ նպատակից և ուղղութիւնից—դա չէ նշանակում, թէ նա այսուհետև էլ պէտք է շեղի. ոչ, նա անխախտ պէտք է պահպանէ այդ ուղղութիւնը և նպատակը: Եւ դրա համաձայն ճեմարանի վերատեսուչը և տեսուչը պէտք է լինեն հայագէտ, աստուածաբան և բարձր համալսարանական, մանաւորապէս արևելագիտական գիտութիւնները աւարտած անձինք, կամ հմուտ, փորձված եկեղեցականներ, օժտված վարչական ընդունակութիւններով, որոնք վայելում են Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի վստահութիւնը, անձնուէր են եկեղեցու և ազգի շահերին: Այսպէս օրինակ, վերատեսուչ և տեսուչ կարող են լինել մի Կարապետ եպիսկոպոս, մի Բագրատ եպիսկոպոս, մի Գարեգին վարդապետ, մի Գ. Տէր-Մկրտչեան (եթէ հիւանդ չը լինէր), մի Ստ. Մալխասեանց, մի Լ. Սարգսեան, մի Ադոնց, մի Իս. Յարութիւնեան, մի Փ. Վարդանեան, մի Ս. Մանդինեան, բայց ոչ բնաւ Ռոստոմեան, մի Ս. Տիգրանեան և նմաններ: Ս. Տիգրանեան, ըստ իր պատրաստականութեան, կրթութեան և մասնագիտութեան, գուցէ և կարող էր վարել այդ պաշտօնը, բայց նրա անյարմարութիւնն այն է, որ վկայեալ նեղ կուսակցական է, իսկ կուսակցական ոգին բնաւ տեղ չը պէտք է գտնէ ճեմարանում: Ամեն մի անհատ, հետևաբար և ամեն մի ուսուցիչ, տեսուչ ազատ է ունենալ և դաւանել այս ու այն կուսակցական աշխարհհայեացքը, բայց նա իրաւունք չունի բնաւ աշխատել մտցնել իր անձնական, կուսակցական դաւանանքը այն դպրոցի մէջ, ուր պաշտօնավարում է: Դպրոցից դուրս նա ազատ է ինչպէս կամենայ գործել, բայց դպրոցում—նա միայն ուսուցիչ է, սպասաւոր գիտութեան:

Մենք աշխատեցինք որոշել այն ընդհանուր գծերը, որոնց հիման վրա պէտք է կազմվի ճեմարանի ուսուցչական խումբը և տեսչութիւնը:

Կուսակցականների թայֆայական ոգը ու կծի ու սպառնական աղաղակների վրա ոչ մի ուշադրութիւն չը պէտք է դարձնել: Պէտք է ընդգծել որոշ սիստեմ և ուղղութիւն և ըստ այնմ ընթանալ ու գործել:

Հ. Առաքելեան

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

—o—

ԱՅԼ ԵՒ ԱՅԼ ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

30 յունիսի

ՊԱՐԻԶ.—Ոստիկանութիւնը Պոնտուազում ձերբակալեց ռուսական անարխիստ Սերգէյ Մախարաշվիլիին, որ փախել է ռուսական բանտից: Նրա ձերբակալումը կապ ունի ռումբեր տեղափոխողների գործի հետ: Մախարաշվիլիի մօտ գտնվեց 6000 ր., որը, նրա ասելով, ձեռք է բերել Ռուսաստանում զինված կերպով կողոպուտ կատարելով: Մախարաշվիլին յարաբերութեան մէջ է եղել Պոնտուազի ամբաձիգների հետ:

ՊԱՐԻԶ.—Պրեզիդենտ Պուանկարէն Պարիզից դուրս կը գայ չորեքշաբթի, ուղեկցութեամբ Վիվիանիի, գեներալ Բոդեմուլենի և մի շարք բարձրաստիճան անձերի:

ՊԱՐԻԶ.—Օտէյլ կայարանում գտնվեց պատրոյգաւոր երկու ռումբ:

ԱԹԷՆՔ.—Ինգլոսօնիա կղզում թիւրքական զօրք է նստած. Նրանք այս օրերս բռնել էին դաշտում աշխատող 5 գիւղացիների, 13 հոգու մեռցրել էին, որոնց թւում և 3 պատանիների և 85 տարեկան մի ծերունու: Թիւրքերը բռնել են յունական երկու առագաստանաւ փախստականներով և տարել են Կարաբուրն:

ՊՐԱԳԱ.—Հարտվիգի մահվան առիթով չեխական լրագիրները ընդգծում են, որ նրա մահը անփոխարինելի կորուստ է սլաւոնականութեան համար:

ԲԷԼԳՐԱԴ.—Հարտվիգի թաղումը կը կայանայ յուլիսի 1-ին: Ներկայ են լինելու քաղաքացիական և զինուորական բարձր պաշտօնեաներ: Հարտվիգը թաղվելու է Բէլգրադի գերեզմանատանը: Ազգաբնակութիւնը պատրաստվում է թաղմանը հանդիսաւոր բնոյթ տալ: Խանութները փակ են լինելու:

ՍՊԱՀԱՆ.—Ռուսական հիւպատոսարանի առաջ հաւաքվեց բազմաթիւ ամբոխ և խնդրեց հիւպատոսին պաշտպանել իրան ագմինիստրացիայի դէմ, որ ճնշում է գործ դնում ընտրողների վրա:

ՕՊԱՎԱ.—Չեխական տօնի օրը լուրջ ընդհարումներ տեղի ունեցան չեխերի և գերմանացիների միջև, որոնք չէին կամենում քաղաք թողնել հարևան համայնքների բընակիչներին: Չեխերին պաշտպանելու համար կանչվեց զինուորական ոյժ: Տեղի ունեցան ձերբակալումներ: Կան վիրաւորներ:

ԶԵՄԼԻՆ.—Տեղի ունեցաւ հակասերբիական ցոյց, որը առաջացաւ այն բանից, թէ Բէլգրադում աւստրիացիների ջարդ է սկըսվել:

ԼՕՆԴՕՆ.—Շաբաթվայ վերջում սուֆրաժիստուհիները եռանդուն գործեր կատարեցին: Նրանք այրեցին Լէյչեստերի մօտ եղած Բէլէի կայարանի մեծ մասը և ռումբ դրին Ցովհաննէս Աւետարանիչի պատմական եկեղեցու տակ, որը, բարեբաղդաբար, շուտ գտնվեց, նախ քան նրա պայթելը:

ՆԻՒ-ԵՕՐԿ.—Ապստամբները յարձակում գործեցին Մեկսիկայի մի քանի վայրերի վրա:

ԿԱՀԻՐԷ.—Եգիպտոսում գտնված իրլանդացիներից շատերը մեկնում են Ուլստէր կամաւոր գրվելու:

ԼԻՒԲԼԻԱՆԱ.—Ժանտախտային յանձնաժողովի հաշիւներից երևում է, որ Աստրախանի նահանգում մայիսի 26-ից մինչև յունիսի 25-ը ժանտախտով մեռել են 23 հոգի:

ՀՐԴԵՀՆԵՐ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

30 յունիսի

ԿՕՍՏՐՕՄԱ.—Ունժենսկի շրջանում մի շաբաթում այրվել է 550 դես. անտառ:

ՎԻՏԵԲՍԿ.—Վելիժի գաւառի Բարանօվօ գիւղում այրվեց 500 դես. անտառ: Միւս՝ դրանց յարակից անտառները շարունակվում են հրդեհվել:

ՏՎԷՐ.—Հրդեհները նահանգում շարունակվում են: Այրվում են արքունական և մասնաւոր անտառները:

ՕՊՕՉԿԱ.—Անտառային հրդեհները շարունակվում են գաւառի գրեթէ բոլոր տեղերում: Քաղաքը և շրջակայքը ծածկված են ծխով:

ՍԱՐԱՏՕՎ.—Ռիմէն կայարանում հրդեհվեց հացահատիկներ պահելու մեծ շտեմարանը: Վնասները հասնում են 150,000 ր.:

ՈՒՖԱ.—Տերեկլ, Տայգուլին, Իշտերեակօվ գիւղերում հրդեհվեցին 11 տուն: Վնասները հասնում են 120,000-ի:

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԳԷՈՐԳԵԱՆ ՃԵՄԱՐԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

Ինչպէս յայտնի է, Վեհափառի կոնդակով արձակված են Գէորգեան ճեմարանի 11 ուսուցիչները. այդ արձակման առիթով մի քանի ուսուցիչներ պրոպագանդ են մղում Թիֆլիսում, որ ոչ մի ուսուցիչ չը համաձայնվի դասատու լինել ճեմարանում, քանի որ անարդարացի կերպով են հեռացված հին դասատուները: Պրոպագանդ մղող այդ ուսուցիչներին ձայնակցում է և Թիֆլիսի մի հայ լրագիր, որ իր մի շարք առաջնորդողներով բացարձակ բոյկոտի գաղափարն է արծարծում:

Ես չեմ ուզում զբաղվել այդ թերթի ժողգլորական խաղերի վերլուծումով. ընթերցողներին հետաքրքրականը անշուշտ այդ չէ, այլ այն, թէ հայ ուսուցչութիւնը և հայ գիտակից հասարակութիւնը ի՛նչ վերաբերմունք պէտք է ցոյց տան և ո՛րը պէտք է լինի նրանց բռնելիք դիրքը:

«Մշակում» տպված դօկումենտներից ընթերցողը գիտէ ուսուցիչների արձակման փաստական մասը. երկու խմբակի բաժանվելով և փոխադարձաբար իրար վարկաբեկելով ու միմեանց վնասակար յայտարարելով, նրանք խնդրում էին դատ, որ պարզելու էր մէկի մեղաւոր լինելը: Անհեռատեսութեամբ դատի խնդիրը մէջտեղ դնելով՝ իրար թշնամի ուսուցիչները ցանկացան բոլորովին վայր իջնել իրանց կոչման բարձրութիւնից և նստել մեղադրեալի աթոռի վրա. իբրև վկաներ շարան-շարան գալիս են նրանց աշակերտները և ցոյց տալով մեղադրվողներին տալիս են իրանց վկայութիւնները և հեռանում: Ես չեմ կարողանում ըմբռնել, թէ ի՛նչպէս այդ ուսուցիչները հնարաւոր են գտել այսպիսի դատի կարելիութիւնը և հաշտվել են նստել մեղադրվողի նստարանի վրա: Ուսուցիչների փոխադարձ յարաբերութիւնը և նրանց ներքին կեանքը այն նուիրական բարձունքն է, ուրին երբէք հասնելու չէ աշակերտի հայեացքը: Ուսուցիչը օրինակ պէտք է լինի իր ամեն ամեն բանով, իր անձի օրինակով: Իսկ դատի պահանջը, եթէ նա իրագործվէր, միանգամայն վարկաբեկելու էր ուսուցչին աշակերտի աչքում. տեսնելով իրան երկուս և երեք դնող ուսուցչին դատի ենթարկված՝ սանը մասը կծելու էր և մի շարք յայտնագործումներ էր անելու: Բայց այդ դատը չեղաւ, և ես թեթևութիւն զգացի սրտիս մէջ: Վեհափառ Կաթողիկոսը երևի երկար մտածելուց յետոյ և ցանկանալով արմատից մաքրել ճեմարանի խռովութիւնների բոյնը՝ կոնդակով պատուիրել է ազատ համարել իրար բամբասող ուսուցիչներին: Թիֆլիսի պրոպագանդիստները անարդարացի և անիրաւացի են գտնում այդ արձակումը և թմբկահարում են ամեն ուղղութեամբ՝ an die grosse Glocke hängen, թէ Էջմիածինը ոտնձգութիւններ է անում, ոտնահարում է ուսուցիչների իրաւունքները և այլն... սովորական տրտունջներ, որոնք ազաւնի կռկռոցի տպաւորութիւն են թողնում: Ինչո՞ւմն է հարցը:

Կաթողիկոսը հանդիսանում է ճեմարանի վերին տնօրէնը: Նա լիակատար իրաւունք ունի ըստ իր հայեցողութեան փոփոխութիւններ մտցնել և հեռացնել ուսուցիչներին. հին ուսուցիչները խռովարար և անհանգիստ ընթացքի համար կորցրել էին Վեհի մօտ իրանց վստահութիւնը, և ահա տան տէրը վճռական քայլ է անում, արձակում է նրանց. Ieder ist Heer in seinem Hause—ամեն մարդ իր տան իշխանն է. նրա կարգադրութիւնները իր տան վերաբերմամբ ի կատար են ածվում և չեն ենթարկվում քննադատութեան դըսից: Պրօպագանդ մըղողները երևի չեն հասկանում այս ճշմարտութիւնը և անցնելով պատշաճի սահմանները՝ թափանցում են այնպիսի անկիւններ և այնպիսի յայտարարութիւններ ու դիտողութիւններ են անում, որ վիրաւորական կարող է լինել իւրաքանչիւր տան տիրոջ համար. իւրաքանչիւր աւելորդ բան՝ վնասակար է. աւելորդ և անտեղի քննադատութիւնը նոյնպէս այս դէպքում՝ վնասակար է և միայն մոլորութեան մէջ կարող է ձգել միամիտներին:

Այսպէս ուրեմն, Կաթողիկոսը ըստ ամենայնի իրաւունք ունէր արձակելու ճեմարանի ուսուցիչներին, և որ արդարացի է այդ արձակումը. միմեանց բամբասող եւ մեղադրական աթոռի սիրահարի տեղը չէ դպրոցը:

***

Պրօպագանդ մղող և իրանց հրապարակախօս համարող ուսուցիչներին ես մի քանի խօսք կուզեմ ասել:

Վօլտէրը հրապարակախօսի կատարելիք դերը բնորոշել էր երկու խօսքով՝ «պարբերական համարձակութիւն». կեանքը անընդհատ առաջ է գնում, և մենք՝ նրա հետ. հրապարակախօսութիւնն էլ պէտք է առաջ շարժվի և հանդիսանալու է կեանքի և հասարակական գործերի ղեկավարը, պարբերաբար, ամսէ ամիս, տարէ-տարի աւելի և աւելի համարձակութիւն ստանալով:

Վօլտէրի այդ ֆօրմուլան դուք կիրառում էք և ճեմարանի վերաբերմամբ, օրէ-օր աւելի համարձակ էք դառնում: Բայց ձեր համարձակութիւնը Վօլտէրի ակնարկածը չէ: Դուք միայն անվայելուչ և անպատշաճ դեր էք կատարում, ուրիշի տան ներսն էք թափանցում անպաշտօն կերպով, իսկ երբ ուրիշները ցանկանում են հետաքրքրվել ձեր տանը կատարվածով՝ դուք դռները փակում էք. վերջին օրերս Թիֆլիսում գտնվող մի շարք գաւառական ուսուցիչներ զարմացան այն տեղեկութեամբ, թէ Ներսիսեան դպրոցի VI դասարանը միայն երկու հոգի են աւարտել, այն էլ ամառային աշխատանքներով, և մի քանիսը արտաքսված են. այդ առիթով բազմաստորագիր նամակ-բողոք բերին ձեզ՝ Ներսիսեան դպրոցի ուսուցիչների դէմ՝ դուք չը տպագրեցիք, որովհետև ձեզ անհաճոյ է օտարի միջամտութիւնը ձեր տան գործերում: Բայց մի՞թէ անհաճոյ չէ ճեմարանի վարչութեանը ձեր միջամտութիւնը. Ich kenne

meine Popenheimer! Ես ճանաչում եմ ձեզ. խիստ լինելով դէպի առաջադրուած նպատակը, դուք շատ մեղմ էք միջոցների վերաբերմամբ, անցել էք վայելչութեան սահմանները։

Շատ մի «Չրկնաք», զսպեցէք ձեր զգացումները, որոնց անկեղծութեանը թերևս դուք էլ չէք հաւատում։ Երիտասարդութիւնը կարճատես է և խելառ. լռկ փաստից բացի կայ և ընդհանուր մթնոլորտ, կան թաղնուած դրդապատճառներ. հայեացքներդ հեռուները դարձրէք և շուրջը դիտեցէք. audi, vidi, sile! ասում է չափահասի փորձառութիւնը. լսեցէք, դիտեցէք, արձանագրեցէք կատարուած փաստերը և լռեցէք, իմաստասիրական և խնդիր որոնումները ձեր մտքում և կամ ձեր ընկերների նեղ շրջանում արէք, հրապարակ դուրս մի գաք ձեր ցանկացածը սուրբ յայտարարելով։

Տեսչական խնդրի մասին հետևեալ անգամ։

Գ. Տէր-Ռուբինեան

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԳԱՒԱՌԻՑ

Կարկուտը

Ղարաղալա (Կարսի շրջ.), 26 յունիսի

Այս տարի Կարսի շրջանի համար մի չը տեսնուած տարի է։ Ձմեռ չը տեսանք. գարունքը շուտ բացվելով, մարտի սկզբից սկսվեց ցանքսը։ Ապրիլի 1-ից սկսեց չոր ու ցամաք եղանակը փոխվել անձրևային եղանակի։ Մայիսը վերջանում էր, բայց հացաբոյսը չէր զարգանում՝ եղանակները սաստիկ պաղ լինելու պատճառով։ Անձրևները անընդհատ տեղալով մինչև այսօր՝ հացաբոյսն այնպէս զօրեղ աճեցրին, որ մի ամսվայ ընթացքում գաճած հացաբոյսը բարձրացաւ $1^1/_2$ արշինից աւելի։ Սակայն... չը տեսնուած ճոխ բուսականութիւնը Ջանիգիւղ և Ազատ գիւղերում դատապարտվեց կարկտաւի սոսկալի տարափին։

Մեր գիւղացիութիւնը, որ այս տարի մինչև իսկ սերմացուն պարտքով էր վերցրել, տնտեսապէս ուղղակի քանդվեց։

Կարկուտն ու փոթորկալից անձրևը երկու ժամից աւելի տևելով այնպիսի հեղեղներ առաջացրին, որ անշարժ ապառաժները տեղերից պոկվելով հոսանքի հետ քշվում տարվում էին՝ պատահած արտ ու չայիր ոչնչացնելով քարակոյտի ու աւազակոյտի տակ։ Միայն Ջանի գիւղի վնասը հարիւր հազարի կը հասնի։ Հեղեղը այդ գիւղում քանդել-տարել է տներ և խեղդել է շատ անասուններ. այսօր քաղաքից կոմիսիա գնաց, որ վնասը տեսնի ու արձանագրի։

Մարտիրոս Ապահեան

Կեանքը մեզանում

Զաքաթալա, 27 յունիսի

Այս տարի ամարանոցաւորների թիւը մեզ մօտ աւելի շատ է, քան անցեալ տարի. միայն մի տարբերութիւն, որ խիստ աչքի է զարկում, այն է՝ որ նրանք աւելի կեր ու խումի, քէֆի, թղթախաղի, իրանց վայելքի տակից են ընկած, քան հասարակօգուտ, ազգօգուտ բաների, ինչպէս այդ լինում էր անցեալ տարիները։ Եկել են բաւական թւով հարուստներ, վաճառականներ, ուսանողներ, ուսանողուհիներ, որոնցից շատերը տեղացիներ են կամ եկել են իրանց ազգականների մօտ ուրախ ժամանակ անցկացնելու ամառս։ Մինչդեռ ամեն տարի ամարանոցաւորները սարքում էին երեկոյթներ, ներկայացումներ յօգուտ մեր աղքատիկ և միանգամայն անապահով դպրոցի կամ չքաւորների, այս տարի նրանցից ոչ ոքի մօտը՝ անգամ չի անցնում նման բարի նպատակի համար մի բան սարքել։ Իսկ ժողովուրդը իր վերջին կոպէկը թողնում է զանազան պրոժեկտորներում, որոնք առատ հունձ են անում և ուր յաճախում են պատանիներն ու մանուկները շատ անգամ սոսկալի պատկերների, դրամաների ներկայ լինելու։ Կրթիչ և ոչ մի բան այս ամառ մեր թատրոնում չենք տեսնում։

Երկու օր է, ինչ անձրև է գալիս. փչում է զով քամին։

Բօժօժի գինը հետզհետէ 16 րուբլուց բարձրանում է։

Սօյզադէ

Աղէտը Դիլիջանում

Դիլիջան, 26 յունիսի

Այս տարի գարնան սկիզբներից օր չը կայ, որ անձրև չը գայ։ Շարունակ տեղացող անձրևները հսկայական վնասներ են հասցրել բուսական աշխարհին, ուրեմն և գիւղատնտեսութեան։ Ընդհանրապէս բոլոր բոյսերն էլ երկար ժամանակով արևի երես չը տեսնելով կամ փտում են և կամ մնում չափազանց վտիտ։

Յունիսի 23-ից դարձեալ սև թուխպերը բարձրացան դէպի Փամփակի լեռները։ Երկու օր թէ Փամբակը և թէ Դիլիջանի շրջանը պատած էր սև թուխպերի քուլաներով. ամեն օր որոտն ու կայծակը անպակաս էին։ Վերջապէս 25-ի երեկոյեան ու գիշերը բնութիւնն իր բոլոր կատաղութեամբ յարձակվեց թշուառ գիւղերի վրայ։

Ամեն կողմից սկսեցին գդգռելով վազել հեղեղներից գոյացող գետերն ու գետակները տակն ու վրա անելով այն բոլորը, ինչ գտնվում էր իրանց ճանապարհին։

Համզաչիմանում մի քանի տներ են կործանվել, հեղեղատներն իրանց հետ տարել են՝ գիւղական մի շարք իրեր ու սայլեր. արմատահան են արել բազմաթիւ ծառեր, աւերել ու ոչնչացրել են մի շարք բանջարանոցներ (Սլաբօդկայում), տարել են հարիւրաւոր փեթակներ, քանդված են մի շարք կամուրջներ։ Կան թէ մարդկային, թէ կենդանական զոհեր։ Համզաչիմանում 15 տարեկան մի տղայ (Պօղոսենց Սողոմոնի տղայ Սօբատը), ընկնելով հոսանքի առաջ, կուլ է գնացել կատաղի ալիքներին։ Խեղճի դիակը գտել են Նիկիտինկա գիւղի մօտ։ Դիլիջանի սարերում կարկուտից սատկել են 10 խոշոր գոմէշներ։ Կարկուտը բարեբաղդաբար միայն բարձր տեղերն է եկել։ Վնասների ճիշդ պատկերը անկարելի է որոշել, բայց անկասկած է, որ նա մեծ կը լինի։

Այս տարի թէ Դիլիջանում և թէ Մեծ-Ղարաքիլիսայում ամարանոցային կեանք համարեա թէ չը կայ։

Ամարանոցների դատարկ լինելը մեծ մասամբ կարելի է վերագրել այս տարվայ հով լինելուն։

Քրդօ

Մի զոհ

Գօրի, 28 յունիսի

Այսօր առաւօտեան ժ. 8-ին, քաղ. այգու մօտ գտնվող Լեխօ գետակն է ընկել՝ Զուբնիօվի աղջիկ 4 տարեկան Թամարան՝ կանաչ գնելու գնալիս։ Դիակը գտել է մի կօշկակար՝ խեղդվելուց մի ժամ յետոյ։ ¾ ժամ բժշկի մօտ մնալուց յետոյ՝ ժամը 11-ին դիակը յանձնել են աղջկայ հօրաքրոջը, ուտեղ ապրում էր փոքրիկ Թամարան։

Գուրգէն Ոսկանեան

Զօրահանդէս

Մանգլիս, 29 յունիսի

Կիրակի, յունիսի 29-ին, ռուսաց Պետրոս-Պօղոսի տօնի օրը, այստեղ կատարվեց յայտնի Երևանեան պալատական գնդի տօնը, որի առիթով զինուորական տաճարի ընդարձակ բակում կատարվեց հանդիսաւոր զօրահանդէս։ Թիֆլիսից եկած էր յատկապէս Կովկասեան առաջին զօրաբանակի հրամանատար գեն. Բէրխման, որ և կարդաց Թագաւոր Կայսրի, Փոխարքայի և գնդի բացակայ հրամանատար գնդ. Մդիվանիի շնորհաւորական հեռագիրները։ Զօրահանդէսի կառավարիչն էր հայազգի գնդապետ Շանշեան։

Ահա մի քանի օր է միայն լաւ եղանակ է անընդհատ անձրևներից յետոյ։

Ամարանոցաւորների թիւը այս տարի համեմատաբար այստեղ սակաւ է, թէև սկսել են հետզհետէ գալ նորերը։

Մթերքները բաւական թանգ են։

Ե.

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԹԻՖԼԻՍ

◆ Թիֆլիսում տեղեկութիւն է ստացվել, որ փոխարքայ Վօրօնցօվ-Դաշկօվ արդէն գտնվում է իր Նօվօտօմնիկօվօ կալուածքում, որը գտնվում է Տամբօվի նահանգում։

◆ Յուլիսի 1-ից փոխարքայի խորհրդի նիստերը կայանալու են միայն չորեքշաբթի օրերը։

◆ Երկու ամսվայ արձակուրդով Ռուսաստան մեկնեց փոխարքայի խորհրդի անդամ Զաւնկօվսկին։

◆ Բօրչալուի գաւառից Թիֆլիս վերադարձաւ նահանգապետ Ա. Գ. Չերնեավսկին։

◆ Թիֆլիսի նահանգի ազնուականութիւնը երեկ, յուլիսի 1-ին, ի պատիւ նահանգապետ Ա. Գ. Չերնեավսկու, նրա Վեատկա տեղափոխվելու առիթով, հրաժեշտի ճաշ տուեց «Նոր-Ակումբի» դահլիճում։

◆ Այսօր, Վէրայի քաղաքային պարկում, քաղ. վարչութեան անդամները և քաղ. դումայի խրաւասուները հրաժեշտի ճաշ են տալու նահանգապետ Ա. Գ. Չերնեավսկուն։

◆ Զինուորական ուսումնարանների գլխաւոր վարչութիւնը հեռագրով կարգադրել է կադետսկի կորպուսի վերատեսչին՝ վերջ տալ Վակէի և Սաբուրթալոյի հողատէրերի հետ ունեցած բանակցութիւններին, որ վերաբերում են կադետսկի կորպուսի շինութեան համար հող գնելուն։

◆ Ուսուցիչ Արարատեան հնարել է քուէարկութեան մեխանիկական մի արկղ, որով քուէարկութիւնը կարելի է կատարել առանց գնդակների։ Այդ արկղի միջոցով, Արարատեանի ասելով, 10 րոպէի մէջ 200 ընտրողներ կարող են վերջացնել քուէարկութիւնը։ Գիւտը իրագործելու համար, Արարատեանը 200 րուբլի նպաստ է խնդրում քաղ. վարչութիւնից։

◆ Թիֆլիսի մեշչանների աւագը նահանգապետի հաստատութեանն է ներկայացրել մեշչան լիազօրների յունիսի 6-ի ընդհանուր ժողովի արձանագրութիւնը։

◆ Այսօր, քաղաքային դումայի դահլիճում նշանակված հայկական դրամատիկ խմբակցութեան տարեկան ընդհանուր ժողովը յետաձգված է և նշանակված յուլիսի 9-ին, հետևեալ չորեքշաբթի օր։

◆ Յունիսի 30-ին, քաղաքից Պարսկաստան մեկնեց Մակուի Սուլթան-խանը։

◆ Կիրակի, յունիսի 29-ին, Թիֆլիսից Թեհրան մեկնեց ակադեմիկոս Մառը։

◆ Խարփուխի հասարակական ակումբի աւագներ են ընտրվել՝ Դ. Մ. Դումբաձէ, Ս. Չկօնիա, Ս. Դ. Գոնչաձէ, Ի. Եփ. Զաբեգայլով, Գ. Մարսակուլով, Ալիբէկեան, Շահտի-Մեհտի Աղաբէկով, իշխ. Մ. Ցուլուկիձէ, Գ. Հասան-Զադէ, Մ. Չխիկվաձէ և Գ. Մ. Շաթիրիշվիլի։

◆ Դադարել են լոյս տեսնելուց «Кавказскій Журналистъ» լրագիրը և վրացական «Կլդէ» շաբաթաթերթը։

◆ Առաջիկայ օգոստոսի 2-ին լինելու է «Պատանի» ամսաթերթի խմբագրութեան կազմակերպած II էքսկուրսիան Թիֆլիս-Անի ուղղութեամբ (այսինքն՝ Անի, Էջմիածին, Էջմիածնի շրջակայք և Ալէքսանդրօպօլ) և տևելու է 10 օր. էքսկուրսիային մասնակցել ցանկացող «Պատանիի» աշխատակիցները, գործակալներն ու բաժանորդները պէտք է դիմեն խմբագրութեան մինչև ամսիս 25-ը։

ԿՈՎԿԱՍ

◆ Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան նախագահ Պօղոս Նուպար փաշա հեռագրել է Պարիզից դօկտ. Տագաւարեանին, որ Միութիւնը ուղարկել է Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին 3000 ր. այս տարվայ մայիսի 18-ի սառնամանիքից վնասված հայ ազգաբնակութեան ի նպաստ։ Այս առիթով կը խօսենք յաջորդ անգամ։

◆ Այս օրերս բոլորովին կը վերջանայ Կախէթի ճանապարհի շինութեան աշխատանքները մինչև Ցնօրիս-Ծղալի վայրը։

◆ Գիւղատնտես Աթաբէկեան Ախալցխայի Կօբլիանի գիւղում բանալու է գիւղատնտեսական դպրոց, որի համար նա նուիրաբերել է 23 դեսեատին հող՝ շինութիւններով և պտղատու այգով։ Այժմ, նա արքունական գանձարանից խնդրում է 3000 ր. նպաստ։ Թիֆլիսի նահանգական գիւղատնտեսական խորհրդակցութիւնը իր, յունիսի 28-ի նիստում որոշել է համապատասխան միջնորդութիւն յարուցել երկրագործութեան դեպարտամենտի առաջ։

◆ Կաճարէթ պօստ. կայարանի մօտերքը, Թիֆլիսից Սղնախ գնացող դիլիժանսը շուռ գալով ընկաւ փոսի մէջ։ Երկու կին թեթև վիրաւորվեցին, իսկ Սաքուլ Մովսէսեան, որ մի 50 տարեկան մարդ էր, իսկոյն մեռաւ։

◆ Անձրևների պատճառով Ցխաթուրի մօտ գտնվող Կվիրիլի գետի ջուրը 3 սաժէն բարձրացաւ։ Գետի վրա եղած կամուրջներից երեքը քանդվեցին և տարվեցին հոսանքից։ Մի քանի գիւղերում տներ են քանդվել։ Ջուրը տարել է նոյնպէս անասուններ։

◆ Շուշուց մեզ գրում են, որ այնտեղ եղանակները համարեա գարնանային են։ Ամարանոցաւորների թիւը խոշոր է և օրէցօր աւելանում է։ Ուտելեղէնների գները թանգ են և անմատչելի չունևոր դասակարգին։ Եւլախ-Շուշի խճուղու վրա բանում են մարդատար աւտոմօբիլներ, այդպիսով որոշ յարմարութիւններ ստեղծելով երթևեկողների համար։

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ

◆ Պօկրօվկ գիւղում, յունիսի 29-ին, Աստրախանից եկած մի կին զինուորական դաշոյնով վիրաւորեց գիւղի միջով անցնող Գրիգորիյ Ռասպուտինին։ Հարուածը հասել է աղիքներին։ Անյայտ կինը ձերբակալվեց և գիւղական դատարան տարվեց։ Հարցաքննութեան ժամանակ նա յայտնեց, որ վճռել է սպանել Ռասպուտինին, համարելով նրան սուտ մարգարէ։ Քննութիւն է սկսված։ Կինը մահափորձը կատարել է ողորմութիւն խնդրող ձևանալով։

◆ Մինիստրների խորհրդի անդամների մեծամասնութիւնը, Կիևի նահանգապետ Ն. Ի. Սուկօվկինի բողոքի համաձայն, կողմնակից եղաւ Պուրիշկևիչին դատաստանական պատասխանատուութեան ենթարկելուն։

◆ Խերսոնի և Պօդօլի նահանգներում խոլերայով հիւանդանալու դէպքեր են եղել։ Մէկը մեռել է։

◆ Արտաքին գործերի մինիստր Սազօնովը ապարդիւն գործ է համարում Ալբանիայի մինիստր-պրեզիդենտ Թուրխան-փաշայի միսիան։ Ռուսաստանը չէզոք դիրք է բռնելու։

◆ Մոսկվայում շաքարահաց պատրաստողները գործադուլ են արել։

◆ Կօստրօմայի նահանգի Նետեխտա գիւղում, Սկվօրցօվի գործարանում գործադուլ են արել 2260 բանւոր։

◆ Կիևից արտաքսվում են 63 հրէայ ընտանիքներ։

ՈՍՏԻԿԱՆԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

◆ Յունիսի 30-ին, Թիֆլիսի քաղաքացի Գրիգոր Զարաշնելեանց յայտնեց ոստիկանութեան, որ անցեալ օրը 20 հատ գառ տուեց իր ծառայողներ Հմայեակ և Միք. Մարտիրոսեաններին, որ ծախեն և փողը իրան յանձնեն։ Բայց վերջինները գառների վաճառումից ստացած 125 րուբլին և պարտապան անձերից հաւաքելով 25 րուբլի վերցրել և թաղնվել են։

◆ Նոյն օրը, դերասանուհի Ելիզաւէտա Լէյկօվա յայտնեց ոստիկանութեան, որ յունիսի 29-ին իր տնից բացակայութեան միջոցին գողացել են 100 ր. ապրանք։ Կասկած յայտնեց աղախնու վրա, որը իրան յանցաւոր չը ճանաչեց։

◆ Յունիսի 28-ին, քութայիսեցի ազնուական Սօզօնտի Ջիչիրայա, 21 տարեկան, ինքնասպանութեան նպատակով խմեց ցեանիստի թթուտ։ Նա ուղարկվեց Միքայէլեան հիւանդանոց։ Բժիշկների ասելով՝ նրա կեանքը վտանգի մէջ է։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Իմ պատասխանը պ. Գ. Երիցեանին

Թիֆլիս, 1 յուլիսի

Ձեր առաջարկը՝ պ. Ռ. Յովհաննիսեանի փոխարէն ընտրել իմ կողմից մի ուրիշ միջնորդ դատարանի համար՝ ես գտնում եմ միանգամայն անհիմն և միմիայն խծբծանք ձգձգելու գործը, ուստի թողնում եմ անհետևանք։ Միջնորդ դատարանի համար իմ կողմից ընտրված անդամների մասին յայտարարել եմ յունիսի 19-ին («Մշակ» № 132)։

Իմ և ձեր ընտրած դատաւորները յարաբերութեան մէջ են մտնում ու որոշում նախագահութեան համար մի 5-րդ անդամի հրաւիրելու և արդէն բանակցում են փոխադարձ համաձայնութեամբ որոշված թեկնածուի հետ։ Այդ ամենը ձեզ շատ լաւ յայտնի է, իսկ դուք, երբ անցնում է 10 օր, այժմ էք առաջարկ անում փոխելու իմ ընտրած դատաւորին։

Միջնորդ դատարանը քննութեան է առնելու իմ պատճառաբանեալ գրաւոր հրաժարականը իմ և ձեր մէջ, իբրև Դրամատիկական Ընկերութեան խորհրդի անդամների։ Ի՞նչ գործ ունի այստեղ տ. Մայսուրեանը, նրա հաւատարմատար պ. Ռ. Յովհաննիսեանը և կատարողական թերթը. չէ՞ որ այդ կատարողական թերթը նրանց միջոցով ուղղված է Հայկական Դրամատիկ Խմբակցութեան դէմ։

Այդ ամենը ձեզ շատ լաւ յայտնի է դեռ անցեալ ամառվանից, որ այդ կատարողական թերթով արգելք դրվեց Ժողովրդական Տանը Խմբակցութեան դրամարկղի վրա, այդ էլ ձեզ շատ վաղուց յայտնի էր։

Այժմ միայն այդ չարաբաստիկ կատարողական թերթը, դրամարկղից բան չը ստանալով, անցել է Խմբակցութեան նպաստի վրա և ուրիշ ոչինչ։

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

Ա. Պ. ՉԵԽՈՎ

(Մահվան 10-ամեակի առիթով)

«Non omnis moriar multaque pars mei vitabit Libitinam».

Այսօր, յուլիսի 2-ին, լրանում է նշանաւոր ռուս գրող Ա. Պ. Չեխովի մահվան 10-ամեակը։

Չեխովը ռուս գրականութեան այն խոշոր ներկայացուցիչներից մէկն էր, որը ստեղծեց մի ամբողջ դարագլուխ ռուս գրականութեան պատմութեան մէջ, մի ամբողջ շկօլա իր հետևորդներով, և որի գրուածքներում անդրադառնում է ռուսական կեանքի մի ամբողջ դարաշրջան։

Սկսելով իր գրական գործունէութիւնը 80-ական թւականներից, այն ժամանակաշրջանում, երբ ընդհանուր յոգնածութիւնը, ընդհանուր ապատիան փոխարինել էր նախընթաց տասնամեակների ոգևորութեանը. ականատես լինելով ընդհանուր անտարբերութեանը և հիասթափմանը, հասարակական որոշ իդէալների, որոշ ցանկութիւնների ու իղձերի բացակայութեանը, Չեխովը իր գեղարուեստական գրչով տուեց ռուսական լճացած կեանքի հարազատ պատկերներ։

Մի զարմանալի հոգեբանական նրբութեամբ նա պատկերացնում է մանր, առօրեայ հոգսերով ապրող, անկերպարան, անգոյն, կամքից, իդէալներից զուրկ մարդկանց մի ամբողջ գալերէա։

Իր գրական գործունէութեան սկզբին, դեռ ուսանողական նստարանից, «Չեխոնտէ» կեղծ անունով, նա սկսում է վերարտադրել այդ «ողորմելի» մարդկանց պատկերները։ Սկզբում, այդ դէմքերը ծիծաղ էին յարուցանում Չեխովի մէջ, և նա իրան յատուկ հումօրով աշխատակցում էր «Будильникъ», «Стрекоза» և այլ երգիծաբանական հրատարակութիւններին։

1887 թ. լոյս են տեսնում նրա առաջին երկու խոշոր գրուածքները և «Въ сумеркахъ» ժողովածուն, որը միանգամից դարձնում է իր վրա քննադատութեան և ընթերցող հասարակութեան ուշադրութիւնը։ Այնուհետև «Дуэль», «Палата № 6» և այլ պատմուածքները երևան են հանում նրա խոշոր գեղարուեստական տաղանդը, դասելով Չեխովին գրական առաջնակարգ դէմքերի շարքը։

Այդ ժամանակից որոշվում է Չեխովի գեղարուեստական ստեղծագործութեան բնոյթը։

Երգիծաբանական տոնը, անհոգ ծիծաղը տեղի է տալիս լիրիքական տրամադրութեան և նոյն իսկ տառապանքի և անհուն վշտի։ Այդ վշտի ծանրութեան տակ նա կորցնում է իր նախկին ուրախ, կենսունակ ծիծաղը, այլ ևս չէ ծաղրում այդ մանր, աննշան մարդկանց հոգեկան թուլութիւնը, ապիկարութիւնը, նրանց դժգոյն, տաղտկալի, աննպատակ կեանքը, այլ մի անօրինակ վարպետութեամբ ծանօթացնում է մեզ նրանց հոգեբանութեան, նրանց հոգու ամենախոր ծալքերի հետ, մասնակից է անում մեզ նրանց տառապող և անզօր, տանջալից կեանքին։

Այստեղ Չեխովը երևան է գալիս որպէս հումանիստ՝ այդ բառի լայն մտքով. Նրա սէրը դէպի մարդկութիւնը ցայտում է նրա ամեն մի էջից։ Նա սիրում է այդ «դժբաղդ» մարդկանց և ստիպում է մեզ ևս հասկանալ, վշտակցել այդ՝ ուրախութիւններից և յոյսերից զուրկ, կեանքի մանր հոգսերի տակ ճնշված, կամ կեանքի նպատակ որոնող և ոչ մի ելք չը գտնող, կամքից զուրկ մարդկանց։

Ռուս իրականութիւնը չէր կարող զարգացնել ռուս մարդու մէջ կամքի ույժ. ընդհակառակը, նա խեղդում, մեռցնում է կամքի, ինքնուրոյնութեան սաղմերը։

Եւ Չեխովը վերարտադրելով ռուս կեանքը մանր պատմուածքներում՝ մի զարմանալի վարպետութեամբ տալիս է մեզ այդ ժամանակաշրջանի բարոյական յոգնածութեան, գռեհկութեան, ոչնչութեան, հիւանդոտ, պատալոգիական դրութեան հասած, ռուս հասարակութեան բոլոր խաւերի պատկերները։

Նա տանում է մեզ և գիւղական խրճիթը, և գաւառական քաղաքի մեշչանական շրջանը, և մեծ քաղաքների ինտելիգենցիայի մօտ. նա նկարում է մանր դէպքեր, կեանքի առօրեայ պայմաններում գիւղացուն և հոգևորականին, վաճառականին և մանր չինովնիկին, կիսաինտելիգենտին, բարձրաստիճան պաշտօնեային, զինուորականին, գիտնականին, արհեստաւորին, տալիս է նրանց մտքերի, վերապրումների, տրամադրութիւնների, նրանց մասնաւոր, ընտանեկան, հասարակական կեանքի, մանր, առօրեայ չնչին կեանքի պատկերներ։

Այդ պատկերները ստեղծում են այնպիսի տրամադրութիւն, այնպիսի ծանր, ճնշող մթնոլորտ, որի մէջ խեղդվել կարելի է...

Եւ Չեխովի «աւելորդ մարդիկը», որոնց բաւարարութիւն չէ տալիս այդ յոյսերից, իդէալներից զուրկ, անգոյն, աննպատակ կեանքը, երազում են գեղեցիկ, բովանդակալից կեանքի մասին. նրանց անհանգիստ, հիւանդոտ խիղճը տառապում է, «նոր աստուածներ», նոր դաւանանք, կեանքի նպատակ է որոնում. այլ ևս այսպէս ապրել չէ կարելի,—ուժասպառ ասում են նրանք։

Չեխովի թէ պատմուածքներում և թէ խոշոր բեմական գրուածքներում արտացոլում է իրական կեանքը. այդ գրուածքները վերջնականապէս պարզեցին և Չեխովի աշխարհահայեցողութիւնը։

90-ական թւականների կէսից Չեխովը հռչակվում է և որպէս դրամատուրգ։ Նրա բեմական գրուածքները—«Чайка», «Дядя Ваня», «Три сестры», «Вишневый садъ»—երևան գալը մի խոշոր երևոյթ, մի էպօխա է կազմում ռուսական թատրոնի պատմութեան էջերում։

Մոսկվայի Գեղարուեստական թատրոնի ղեկավար Ստանիսլաւսկի ժողովրդականացնում է Չեխովի դրամաները. Չեխովը դառնում է Գեղարուեստական թատրոնի ոգին, Մոսկվայի հասարակութիւնը դափնիներ է հիւսում իր սիրած դրամատուրգի գլխին։ Չեխովը աւելի ևս մօտեցաւ Մոսկվայի Գեղարուեստական թատրոնին, երբ ամուսնացաւ յայտնի դերասանուհի Կնիպպերի հետ։

Ռուս կրթված հասարակութիւնը լարված ուշադրութեամբ սպասում էր Չեխովի նոր գրուածքներին, որոնց երևան գալը մի-մի խոշոր գրական երևոյթ էր. հասարակութիւնը սպասում էր նրա նոր խօսքին, երբ անգութ մահը վերջ տուեց այդ տաղանդաւոր գրողի կեանքին։

Նա մեռաւ թողնելով ռուս հասարակութեանը իր «եսի» մի մասը՝ մի խոշոր գրական ժառանգութիւն, որի մասին նա իրաւամբ կարող էր ասել՝ «non omnis moriar...»

Սօֆիա Դանիէլ-Բէկ

ՀԱՅ-ՎՐԱՑԱԿԱՆ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ՊՐՈԲԼԷՄԸ

(Քննական վերլուծութիւն)

XI

Թւում է, մեզ աջողվեց մինչև այստեղ լրիւ եզրերով և օբիէկտիվ շրջագծերի մէջ ուրուագծել վրաց մէջ որոշ ուղղութեան պատկանող ինտելիգենցիայի հասարակական ֆիզիոնոմիան։ Մեր տուած քարակտերիստիկայի ամեն մի կէտը, կարծում ենք, հիմնաւորեցինք ըստ հարկին, հաստատեցինք փաստական տուեալներով և դիտողութիւններով։

Թէ տնտեսական և թէ քաղաքական հողի վրա գտանք բացասական գոյների մի խիտ հիւսուածք։ Միշտ և ամենուրեք պարզելով նրանք ազգութեան շահերի և հայրենիքի պաշտպանութեան կեղծ դրօշակները, եղան դիմակազերծ և մատնեցին ամբողջ գծի վրա իրանց շեշտակի ռէակցիոնէր բնոյթը։

Տնտեսական հողի վրա նրանց իսկական դրօշակը կրում է կօնսերվատիզմի—մի կողմից նատուրալ տնտեսութեան, փէօդալական կարգերի, միւս կողմից մանր-քաղաքացիական ձեռնարհեստի պահպանութեան—բնոյթը։ Հէնց այդ տնտեսական հողի վրա ճնշված տարրերն են—ազնուականութիւնն ու մանր բուրժուազիան—որոնց դրութիւնը ծնեցրել է նրանց շահերի պաշտպան իդէօլօգների մէջ քաղաքական ինքնավարութեան իդէալն։ Այնպէս որ եթէ մենք ֆեդերալիստների քաղաքական իդէալը անուանեցինք ցնորք, ուտօպիա, չի նշանակում, որ նրա յղացումը, ծագման աղբիւրը համարում ենք պարապ մարդկանց գրչի խաղ կամ կապրիզների արդիւնք։ Ոչ, ցնորքի՝ որպէս իդէօլօգիական հոսանքի՝ ծագման աղբիւրը ռէալական հողից է բղխում։ Բայց որովհետև հասարակական այն շերտերը—խոշոր կալուածատիրութիւնն ու հին արհեստի և մանր առևտրի ներկայացուցիչ փոքրաթիւ քաղաքացիութիւնը—ներկայացնում են վերակեաց, կենսազուրկ և ապագայազուրկ կաթեգօրիաներ, ուստի նրանց շահերից բղխած քաղաքական իդէալը ևս ոչ միայն սոսկ ուտօպիա է, այլև ռէակցիոնէր ուտօպիա է։ Եւ այնքան, որքան ֆեդերալիստները ընդհանրացնում են իրանց ռէակցիոնէր ուտօպիան և յայտարարում այն որպէս վրացական համազգային քաղաքական իդէալ, այնքան նրանք

Ուրեմն հաւատարմատար պ. Ռ. Ցովհաննիսեանը գործում է Խմբակցութեան դէմ, իսկ իմ և ձեր գործը վերաբերում է մեզ, իբրև Դրամատիկական խորհրդի անդամների։ Միջնորդ դատարանով վերջացնելու գործը որոշեց ընդհանուր ժողովը իմ գրաւոր հրաժարականի մէջ յիշատակված ձեր արարքները ստուգելու համար, ուր չը կան ոչ տ. Մայսուրեան, ոչ պ. Ռ. Ցովհաննիսեան, ոչ կատարողական թերթ և ոչ էլ Դրամատիկ Խմբակցութիւն։

Դուք միմիայն ձեր բաց-նամակներով և դիմումներով այնքան երկարացրիք և արդէն այժմ էլ ձգձգում էք գործը, որ հնար չը լինի այլ ևս այժմ քննութիւն անելու, և բնականաբար, ներկայ ամառային պայմանները ի նկատի առնելով, պէտք է յետաձգվի գործը մինչև սեպտեմբեր։

Ա. Նազարեթեան

—

Մեծ-Ղարաքիլիսա, 23 յունիսի

Ուսուցչութիւնը, մարզված լինելով հոգաբարձութեանս վիրաւորանք հասցնելու մէջ, այժմ կանգ չէ առնում ոչ մի բանի դէմ, որպէսզի կարողանայ իրան արդարացնել հասարակութեան առաջ, և նոյնիսկ չէ քաշվում «Մշակի» № 124-ում զետեղված նամակում վիրաւորական ակնարկներ ուղղել փոխ թեմակալի հասցէին, ներկայացնելով նրան անհամապատասխան դերում, որը սովորաբար երկդիմի անունն է կրում։ Ուսուցչութեան ասելով՝ դուրս է գալիս, որ սրբազանի խօսակցութիւնը ուսուցչութեան հետ եղել է «սրտաբաց հանաք» և անպաստ որակում հոգաբարձութեան գործելակերպի։ Հոգաբարձութեանս այդ բանը միանգամայն անհաւատալի է թւում, որովհետև փոխթեմակալը խօսակցութեան ժամանակ, վըրդովված ուսուցչութեան վարմունքից, կըտրականապէս յայտնեց, որ դպրոցական պարապմունքները վերջանալուց յետոյ անհրաժեշտ է ուսուցչ. ամբողջ կազմը արձակել, իսկ աւ.-ուսուցիչ Ամատունուն հոգաբարձական մարմնի ներկայութեամբ յանդիմանեց, գտնելով որ պատասխանատուն նա է դպրոցում ծագած միջադէպի։

Հոգաբարձութիւնս արձանագրում է փաստը, յաւակնութիւն չունենալով իր պաշտպանութեան տակ առնել փոխ-թեմակալին, որը ինքը, հարկ եղած դէպքում, կարող է պարզաբանել, թէ որքան ճշմարիտ է նրան վերագրված անհամապատասխան դերը և որքան իրաւացի է լուրջ գործը «հանաքի» վերածելը։

Ինչ վերաբերում է Ալէքսանդրօպոլի յաջորդի միսսիային, դրա մասին ոչ մի խօսք չէ եղել և մեզ ոչինչ յայտնի չէ։ Փաստը այն է, որ Ալէքսանդրօպոլից մինչև օրս ոչ մի յաջորդ չէ եկել (կարիք էլ չը կայ գալու) տեղս դրամներ գանձելու, որպէսզի ուսուցչութեանը «բաւարարի ամառային ռոճիկով»։

Հոգաբարձութիւնս դրականապէս պնդում է, որ մինչև ապրիլի 27-ը ի պատասխան ապրիլի 24-ի ուսուցչութեան համբաւաւոր յայտարարութեան ոչ մի պաշտօնական գրութիւն ուղղված չէ եղել, որը լրագրութեան նիւթ դարձնելու հիմք ծառայէր, և Ամատունին ներկայ է եղել ժողովում իբրև քարտուղար, որը ոչ մի լիազօրութիւն և թոյլտւութիւն չունէր հոգաբարձութեան անունից յայտարարութիւններ անելու։ Պարզ է, որ Ամատունին այդ դէպքում կատարել է այնպիսի դեր, որպիսին, ի հարկէ, չէ կարող որակվել անկօրեկտութիւն, այլ մի ուրիշ անուն է կրում, իսկ ուսուցչութիւնը, չը սպասելով հոգաբարձութեան գրաւոր պատասխանին և օգտվելով «ագենտուրային» տեղեկութիւններով, լրագրութեան մէջ աղմուկ է բարձրացրել։

Խորհուրդս ոչ մի պատճառ չունի վիրաւորվելու այն բանից, որ ուսուցչութիւնը անտես է առնում նրա հոգեբանական բացատրութիւնները։ Բայց և այնպէս հենց այդ հոգեբանական եզրափակումով չէ բացատրվում արդէօք այն փաստը, որ ուսուցչութիւնը, գիտակցելով իր սխալ վարմունքը և զգալով որ իր աղմուկը լրագրութեան մէջ չը տուեց ցանկալի հետեւանքներ, այժմ «հոգաբարձուները չեն ըմբռնում գրուածքը» խօսքերի պաշտպանութեան տակ իր համար պատուաւոր նահանջ է պատրաստում այն պօզիցիայից, որի բարձրութիւնից մի քանի շաբաթ առաջ խրոխտաբար կոչ էր անում՝ «փակեցէք դպրոցը», իսկ հիմա համեստօրէն ուզում է հաւատացնել հասարակութեանը, որ «փակեցէք դպրոցը» պէտք է թարգմանել «սովորականից մի քանի օր առաջ վերջացրէք ուսումն. տարին, որ գընանք (մեր) հաց ճարենք»։ Ցանկալի է իմանալ՝ թէարանական մի հաշւով ամիս ու կէսը դարձաւ «մի քանի օր» և ինչու ուսուցչութիւնը, եթէ հացի կարիք ունէր, հրաժարվեց ստանալ մարտ ամսվայ ռոճիկի մնացորդը։ Գուցէ դա էլ «հանաք» էր։ Ոչ, պ. պ. ուսուցիչներ, «հաց ճարելը» չէր ձեր գործելակերպի բուն նպատակը, այլ մի ուրիշ բան, որը հակառակ ձեր ցանկութեան փիասկօ կրեց։

Արժանի է ուշադրութեան այն հանգամանքը, որ ուսուցչութիւնը նոյնիսկ չէ քաշվում պարծենալ դէպի գանձապահն արտայայտած իր անկուլտուրական վարմունքով, ցուցադրելով նրան «որոշ դիպքերում զգաստութեան հրաւիրելու» միջոց։ Հաւանականութեան մօտ է, որ այդ «զգաստացնելու» սկզբունքը ուսուցչութեան կողմից ընդունված «մանկավարժական» մեթոդ է։ Ուրեմն... պէտք է հաւատալ այն մօրը, որը գանգատվում էր, թէ իր որդու վերաբերմամբ դպրոցում մի ուսուցիչ դիմել է «զգաստացնելու» ֆիզիկական մեթոդին։

Հոգաբարձութիւնս հնարաւոր է համարում, որ ուսուցչութիւնը բարեհաճաբար «յիշողութիւնը չէ կորցրել», այլ մոռացել է, որ «ուսուցիչների ռոճիկների բաւարարութեան» համար մինչև այսօր արվել է 1500 ր. փոխառութիւն։

Նորից կրկնում ենք, որ չէ եղել այնպիսի ժամանակ, որ ուսուցչութիւնը երբեք ամիս մնացած լինի առանց ռոճիկի (այդ չէ երևում եւմթից մառեանից), նոյնիսկ ուսուցիչներից մէկը երկու ամիս իր ռոճիկը ստացել է աւանսով, իսկ աւ.-ուսուցիչը, բաւարարված լինելով առ 1-ն ապրիլի, հոգաբարձութեան երաշխաւորութեամբ ստացել էր նաև ամառային ռոճիկը։ Մատնանշած «ահա երեք ամիս է ուսուցիչները ռոճիկ չեն ստացել» խօսքերը կարող էին սպրդել իբրև սխալ պաշտօնական գրութեան մէջ, որը կազմել էր քարտուղար Ամատունին, շնորհիւ վերջինի կամ «նրբամիտ հետաքննութեան» կամ դիւանական անուշադրութեան։

Գալով ուսուցչութեան անհիմն մեղադրանքին, թէ գանձապահը մերժել է նոյն իսկ «վաղուց չը վճարած ռոճիկից գոնէ 3 ր. ուղարկել» օր. Թոխեանին, չը նայելով վերջինի գրաւոր աղաչանքին, հոգաբարձութիւնս պարտք է զգում ասել, որ ուսուցչութիւնը ըստ սովորութեան, մեղմ կերպով ասած, մեղանչում է ճշմարտութեան դէմ։ Ուսուցչուհի Թոխեանը, որի հիւանդութիւնը ամեն քայլափոխում շահագործվում է ուսուցչութեան կողմից իբրև զէնք հոգաբարձութեանս դէմ, ահա ինչ է գրում. «Յայտնում եմ հոգաբարձութեանդ, որ ես ոչ մի անգամ գանձապահ պ. Եղիազարեանից տոմսակով չեմ խնդրել 3 ր. և նրանից մերժում ստացել։ Միայն յիշում եմ, որ սեպտ. ամսում խնդրել եմ պարոնից (ոչ գանձապահ ժամանակ) 5 ր., և նա ինձ չէ մերժել։ Ուսուցչուհի Վ. Թոխեան»։

Նախագահ՝ բժ. Ա. Վարդանեան
Անդամներ՝ Գ. Նալբանդեան, Ս. Լոբեան, Ա. Մխիթարեան

ԿԱՆԱՆՑ ՀԱՐՑԸ

ԿԻՆԸ ԵՒ ԿԱՆԱՆՑ ՀԱՐՑԸ

VIII

Մատնանիշ անելով աշխատաւոր դասի կանանց մասնակցութիւնը արդիւնաբերական կեանքում, պէտք է ասել, որ միջին դասակարգի կանայք, որոնք առաջ ընտանիքի համար ամեն բան իրանք էին պատրաստում, նոր պայմաններում մնացին անգործ։

Քաղաքակրթութեան զարգացման հետ հասարակութեան բոլոր խաւերի համար ստեղծվեցին նոր սօցիալական պայմաններ. գոյութեան կռիւը աւելի դժուարին դարձաւ, աւելի պատրաստականութիւն պահանջվեց այդ կռւում չընկճվելու համար։

Նոր սօցիալ-տնտեսական պայմանները արգելք դարձան և վաղ ամուսնութիւններին։ Ամուսնութիւնների թիւը օրէ-ցօր սկսեց պակասել, իսկ ամուսնացողների հասակը աւելի և աւելի բարձրանալ։ Այդ պայմանների վրա աւելացրէք և այն հանգամանքը, որ շատ երկիրներում կանանց թիւը տղամարդկանց թւից գերազանց է, և դուք կը տեսնէք, որ կանանց մի ահագին բանակ զրկված է մարդու գնալու հնարաւորութիւնից և ուրեմն ստիպված է ինքնուրոյն աշխատանքով ապրել։

Այսպէս օրինակ 1000 տղամարդու վրա ընկնում են կանանց հետեւեալ թիւը։

Ֆրանսիայում	1000 տղամ. վրա	1017 կին
Գերմանիայում	» »	1039 »
Բելգիայում	» »	1005 »
Անգլիայում	» »	1062 »
Շոտլանդիայում	» »	1071 »
Նորվեգիայում	» »	1091 »
Ռուսաստանում	» »	1009 »

Եւրոպայի հարաւային երկիրներում կանայք աւելի սակաւաթիւ են։ Այսպէս՝

Իտալիայում	1000 տղամ. վրա	995 կին
Սերբիայում	» »	947 »
Բուլղարիայում	» »	962 »
Ռումինիայում	» »	944 »
Յունաստանում	» »	939 »

Բայց ընդհանուր առմամբ կանանց թիւը Եւրոպայում տղամարդկանց թւից բարձր է։ Թէև տղաներ աւելի են ծնվում, բայց մահացութիւնը տղամարդկանց մէջ աւելի մեծ է և գլխաւորապէս մանկական հասակում։

Արևմտեան Եւրոպայում իգական սեռի ամեն մի 1000 ծնունդների վրա գալիս է 1040—1060 արական սեռի ծնունդ, բայց մանկական հասակում մեռնող տղաների թիւը մեռնող աղջկանց թւից բարձր է։ Հասակաւոր տղամարդիկ նոյնպէս աւելի են մեռնում, քան կանայք. վերջին հանգամանքը պէտք է բացատրել տղամարդու գործունէութեան բնաւորութեամբ. տղամարդը ընտանիքից դուրս աւելի է ենթարկվում զանազան պատահարների, նրա աշխատանքը աւելի ծանր ու մաշող է։ Թէև պէտք է ասել, որ պակաս աւերումներ չէ գործում տղամարդկանց շարքերում նաև ալկօհոլիզմը և սեռային անառակութիւնը...

Այդ վերոյիշեալ հանգամանքների պատճառով այրի կանանց թիւը այրի տղամարդկանց թւից շատ մեծ է։

Եւ այսպէս ուրեմն, եթէ հաշւի առնենք բոլոր այն կանանց, որոնք ներկայ սօցիալական պայմանների շնորհիւ շատ ուշ են մարդու գնում, և նրանց, որոնք նոյն պայմանների և տղամարդկանց թւի պակաս լինելու պատճառով բոլորովին զրկված են մարդու գնալու հնարաւորութիւնից, և այն ամուսնացած կանանց, որոնց ամուսինների վաստակը բաւարարութիւն չէ տալիս ընտանիքի կարիքներին և ստիպում է կանանց ևս ընտանիքից դուրս աշխատանք որոնել, և վերջապէս այն այրի կանանց, որոնք յաճախ ոչ միայն իրանց, այլ և իրանց երեխաների գոյութիւնը պէտք է պահպանեն սեփական աշխատանքով, մենք կը տեսնենք, որ ինքնուրոյն աշխատանքով ապրելու կարիք ունեցող կանանց թիւը շատ և շատ մեծ է։

Հետեւեալ թիւերը մեր ասածի պերճախօս ապացոյց կարող են համարվել։ Իրանց աշխատանքով ապրող կանայք կազմում են՝

Աւստրիայում՝ 47%, Անգլիայում՝ 29, Ֆրանսիայում՝ 27, Գերմանիայում՝ 25, Ռուսաստանում՝ 10։

Այստեղ կեանքի հարց է, գոյութեան հարց։ Հասարակութեան զանազան խաւերին պատկանող կանանց մի ահագին բազմութիւն ստիպված է աշխատանք որոնել. բայց... աշխատանքի վայրերը փակ են նրանց առաջ. փակ են յաճախ և կրթական ճանապարհները...

Ահա որտեղ է սկսվում կանանց հարցը և նրա հետեւանքը՝ կանանց շարժումը։

Ս. Դ.-Բ.

ՀԱՅ ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆ

ՎՈՍՓՈՐԻ ԱՓԵՐԷՆ

Կ. Պոլիս, 20 յունիս

Ազգային շրջանակի մէջ տիրող բաւական երկարատև խաղաղութենէ մը յետոյ դարձեալ յուզումներու շրջան մը բացումը կը գուշակուի, կամ փոթորիկի մը նախանշանները կերևան։

Մասնաւորապէս կը շեշտուին դարձեալ կուսակցական մխումներ և շարժումներ։ Օրմանեան սրբազանի Երուսաղէմ երկուիլը դաշնակցականներուն և հակա-օրմանեանականներուն շատ հաճելի չէր, ուստի առիթը կը սպասէին հարուածելու համար զինքը։ Դեռ պաշտօնի չձեռնարկած արդէն զինքը քննադատեցին չարաչար, ըսելով թէ Օրմանեան համաձայն չէ ազգային ժողովի կողմէ խմբագրուած կանոնագրին, և Զաւէն պատրիարքի հետ—որ նոյնպէս կանոնագրին ի նպաստ չէր արտայայտուած—դաւ մը կը պատրաստուի։

Այս շշուկներն այն ատեն բաւական տարածուեցան, սակայն ի վերջոյ վարչութիւնը ամեն կողմերը գոհացնող բանաձև մը գտաւ և անոր համեմատ ալ կարգադրեց գործը, Օրմանեան սրբազանէ և Կիւրեղեանէ բաղկացած վարչական պատուիրակութեան ընկերացնելով նաև Թէքէեանը՝ իբր ազգային ժողովի ներկայացուցիչ։

Հիմա սակայն Երուսաղէմէն առնուած լուրեր, Կիւրեղեանի վերադարձը, տեղապահին Կ. Պոլիս գալը, Թէքէեանին անակնկալ դառնալու սպառնալիքը՝ բոլոր հակառակորդներու բանակը շարժման մէջ դրած է, և հիմակուընէ սկսած են իրենց նախապաշարուցկութիւնները կատարուած ցոյց տալ, և բոլոր այս անցուդարձերու մէջ գուշակել Օրմանեան-Զաւէն դաւադրութիւն մը, ազգ. ժողովի որոշումները վիժել տալու և կղերական դասին շահերը պաշտպանելու համար։

Եւ այս մասին հետզհետէ աւելի ընդարձակ սահմանի վրայ պրօպագանդը սկսած են, և հաւատացողներ պակաս չեն։

Արդ, Երուսաղէմի խնդիրը կը սպառնայ անգամ մը ևս առաջ բերելու ազգային տագնապ մը, վասնզի Օրմանեանի պատուիրակութիւնը իբր վարչական անօրինութիւն կեղը. վարչութեան պատասխանատուութեան տակ կատարուած է։ «Ազատամարտ» երէկ իսկ կարտայայտուէր, վարչութիւնը հըռչակելով իբր անվստահելի, քանի որ ազգ. ժողովի որոշումներուն դէմ կը հեստէր և կըմբոստանար։

Բոլոր այս հետեւանքներն արդիւնք են երկու սխալի, որ Օրմանեան սրբազան գործեց իբր Երուսաղէմի պատուիրակութեան մէջ, զոհ երթալով դիւրախաբութեան մը։

Նախ՝ Յաֆֆայի մէջ ինը ամիսէ ի վեր ազգ. կեդր. իշխանութեան հեղինակութեան ապաւինելով և անոր հեռագրական և պաշտօնական հրահանգներուն անսալով սպասող տեղապահ Դանիէլ եպիսկոպոսի հետ շատ գէշ կերպով վարուեցաւ՝ զայն պարզապէս ճամբայ դնելով, միաբանութիւնը շահելու համար։

Դարձեալ ներողամտութիւնը և անյիշավարութիւնը անըմբռնելի սահմանի մը հասցուց, առհասարակ բոլոր միաբանները վերահաստատելով իրենց պաշտօններուն մէջ և ամենուն հետ ալ մեղրածորան ընթացք մը բռնելով։

Օրմանեան սրբազան, կըսուի թէ, մեղմ միջոցներով կը խորհի միաբանութիւնը կարգի բերել, կը ջանայ համոզել, որ նոր ցանկ կազմեն և այլն։

Սակայն չարամիտներ կըսեն, թէ Օրմանեան սրբազան միաբանները կը շահի անոնց քուէն միաբան արձանագրուելու և ապա պատրիարք դառնալու համար։

Ինչ որ ալ ըլլայ Օրմանեան սրբազանի շարժառիթը, առայժմ երևոյթները նպաստաւոր չեն մասնաւորապէս Զաւէն պատրիարքի և վարչութեան համար։

Ազգային վարչական շրջանակի մէջ չափազանց մեծ կարևորութիւն ստացաւ նաև Սամաթիոյ թաղ. խորհուրդի խնդիրը։

Այս մարմինը դաշնակցականներէ բաղկացած է և հետևաբար կողմնակալութեամբ եկեղեցւոյ սեփական կալուածներէն մէկը իբր ակումբ վարձու տուած է նուազագոյն գինով մը դաշնակցական մարմինի մը, մինչ Հնչակեան ուրիշ մարմին մը աւելի տալու պատրաստակամութիւն յայտնած է։

Խնդիրը մինչև վարչութեան կերթայ։ Վարչութիւնը կայպանէ թաղ. խորհուրդին արարքը և կորոշէ, որ թաղ. խորհուրդի անդամները իրենց քսակէն տուժեն վարձքին պարբերութիւնը։

Թաղ. խորհուրդը ասոր վրայ սպառնական ոճով մը կուտայ իր հրաժարականը։ Վարչութիւնը կընդունի այդ հրաժարականը և նոր ընտրութեան հրահանգ կուտայ։

Այս որոշումը դառն տպաւորութիւն մը կընէ դաշնակցականաց վրայ։

Հիմա ճահիճը կը շարժի և գորտերը կը կրկռան իրենց թոքին բոլոր ոյժով և կուզեն, որ թաղ. խորհուրդին հրաժարականը մերժուի։

Թաղ. խորհուրդին ատենապետն ալ, մի ոմն դօք. Գլճեան, հիմա մուրացիկի պէս դուռնէ դուռ կը թափառի, շնորհ մուրալով և խնդրելով որ իրենց հրաժարականը մերժուի։

Այս խնդիրներու յարակից կան նաև ուրիշ նման խնդիրներ, որոնք կուսակցական պայքարի խնդիրներ ըլլալով կրնան խոշոր համեմատութիւններ ստանալ և հետզհետէ արծարծել վէճերն ու կիրքերը։ Շառայլ

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ԱՆԳԼԻԱՅԻՑ

Հայկական ռէֆօրմների հարցը անգլիական պառլամենտում

Լօնդօն, 17 յունիսի

Երէկ անգլ. պառլամենտում, արտաքին գործերի մինիստրութեան բիւջէի վիճաբանութեան միջոցին, Մօտաւոր Արևելքի գործերով հետաքրքրվող պատգամաւորները հարցապնդումներ ուղղեցին մինիստր սըր Էդուարդ Գրէյին՝ բացատրութիւն տալու անգլ. քաղաքականութեան՝ իրանց շահագրգռող հարցերի վերաբերմամբ։

Պատգամաւոր լօրդ Ռանըլշայէյ հարցրեց Պարսկաստանի ընդհ. դրութեան, անգլօ-պարսկական նաւթային ընկերութեան պայմանագրի և անգլօ-ռուսական յարաբերութիւնների մասին. միևնոյն հարցը կրկնվեց պատգամաւոր Մարկ Սայքսի կողմից. Նօէլ Բըքստոն հարցրեց պարսկական և հայկական հարցերի վերաբերմամբ, Օբրեյ Հէրբըրտ հարցրեց Ալբանիայի մասին և այլն։

Ն. Բըքստոնը շնորհաւորեց արտաքին գործերի մինիստրը Գերմանիայի հետ կայացրած բարեկամական յարաբերութիւնների առթիւ մի այնպիսի ժամանակում, երբ հին աշխարհի իսլամ երկիրները լուրջ մտահոգութեան առարկայ են դառել։ Ճառախօսն իսլամ ազգերին ցանկանում է ոչ միայն տևականու-

---

հանդէս են գալիս, որպէս ֆէօդալական և մանր-բուրժուական րէակցիօնէր նացիօնալիստներ։ Այնքան, որքան նրանք թէ տնտեսական և թէ քաղաքական մոտիվներով յարձակվում են հայկական տարրի վրա, այնքան հանդիսանում են նրանք որպէս ֆէօդալական և մանր-բուրժուական անտիսեմիտներ կամ անտի-հայկական նացիօնալիստներ։

Այստեղ, կարծես, տարօրինակ է թւում, երբ խոշոր կալուածատիրութեան և մանր առևտրի ու արհեստի դասային ներկայացուցիչների—ազնուականութեան և մանր-բուրժուազիայի—շահերը զուգադիպում են իրար համերաշխաբար և հրապարակ նետում միևնոյն զէնքերով զինված, նոյն ձըգտումներով տոգորված իդէօլօգներ։

Բայց տարօրինակութիւնը միայն ըստ երևոյթին է։

Այն չափով, որով մանր բուրժուազիան—յատկապէս մանր արդիւնաբերութեան, առևտրի և արհեստի ներկայացուցիչ խաւերը—իրանց դրութեան բարեփոխութիւնը գտնում են խոշոր արդիւնաբերութեան և առևտրի, կարճ՝ նորագոյն կապիտալիստական ձեռնարկութիւնների դադարման և նոյնիսկ սանձահարման մէջ, այնքան մանր բուրժուազիան րէակցիօնէր է իր տնտեսական և սօցիալ-քաղաքական ձգտումներով, որքան էլ նա իսկական դեմօսի մի անմիջական մասնիկը լինի։ Այնքան նա համերաշխօրէն դաշնակցել կարող է քաղաքական կռւի արենայում միայն և միմիայն խոշոր կալուածատիրական ազնուականութեան հետ։ Եւրոպայում անտիսեմիտական շարժումը գտնում է իր ամենամեծ աջողութիւնը յիշածս մանր-բուրժուական խաւերի մէջ, որովհետև այդ միմիայն տարրին հասկացնում են անտիսեմիտիզմի իդէօլօգները, որ իբր նրա տնտեսական չարքաշութեան և անաջողութիւնների միակ պատճառը հրէական կապիտալն է՝ արդիւնաբերական, առևտրական և ֆինանսական խոշոր ձեռնարկութիւնները հրէաների ձեռքում։ Եւ այդ մանր բուրժուազիայից ընտրված անտիսեմիտ իդէօլօգները բազմում են պարլամենտներում ագրարային արիստոկրատների կողքին և նրանց ծափով պար գալիս։

Այժմ պարզ է, կարծում ենք, թէ ինչու վրաց անտի-հայկական նացիօնալիստները մարմնացնում են իրանց մէջ կալուածատէր ազնուականութեան և յիշածս մանր-բուրժուազիայի (որքան էլ վերջինս նուազ լինի վրաց կեանքում) տնտեսական և քաղաքական ձգտումները։ Զի որ գոյութիւն ունեցող անտագօնիզմը՝ հայկական կապիտալիզմի և վրացական ագրի կուլտուրայի միջև՝ միաժամանակ անտագօնիզմ է քաղաքային կեանքում՝ հայկական խոշոր բուրժուազիայի և վրացական մանր բուրժուազիայի միջև։ Համանման ձգտումների ներկայացուցիչը—այն է՝ կռիւ հայկական խոշոր կապիտալի, կամ ֆեդերալիստների կըծքած տերմինով՝ հայկական պլուտօկրատիայի դէմ—միացրել է վրաց ֆէօդալական և մանր-բուրժուական իդէօլօգներին միևնոյն բանակի մէջ։

Այժմ հարց է ծագում. ինչպէս է վերաբերվում հայկական խոշոր բուրժուազիան կամ՝ աւելի ճիշդ՝ վերջինիս իդէօլօգիան, դէպի վրաց ֆեդերալիստների անտիարմենիզմը։

Զուտ տակտիկական կամ ժամանակի պայքարի մեթօդական տեսակէտից դիտելով հակառակորդ բանակներին, ակներև է այն խոշոր տարբերութիւնը, որ ունեն նրանք միմեանց հանդէպ։

Վրաց մամուլը եղել է միշտ նախայարձակ դիրքերում։ Ամեն մի նոր դէպք, ազգութիւնների բաղխման ամեն մի մոմենտ, երբ թոյլը բնական կանոնով յաղթվել է ուժեղից, առաջին անգամ աղմկել ու յուզել է վրաց շովինիստական մամուլը՝ դառն գանգատներ, թունաւոր նախատինքներ, սպառնական շեշտեր ու ժեստեր մի ահագին շարան նետելով հրապարակ։

Հայկական խոշոր բուրժուական նացիօնալիզմը, ընդհակառակը, եղել է—նոյն իսկ «Նոր-Դարի» շկօլան — համբերատար ու ձեռնպահ, պարզել է «բարի դրացիութեան և եղբայրական համերաշխութեան» դրօշակը, աւետարանական բարոյախօսի մեղմալար տոնով հաշտութիւն է քարոզել վրացիների հասցէին։

Ի՞նչպէս բացատրել արդեօք այդ փաստը, հակառակորդ բանակների վերաբերումների այդ իրաւ խոշոր տարբերութեան պատճառը։

Կան հայ հրապարակախօսներ, որոնք հայ մամուլի հաշտ ու համբերատար վերաբերմունքը բացատրում են բարոյական առաքինութեան և խաղաղասիրութեան մոտիվներով, իսկ վրաց մամուլի թունոտ ու յարձակողական արշաւանքը՝ անհամբերատարութեան, չարամիտ նախանձի և նեղսրտութեան մոտիվներով։

Սխալ է հիմնովին թէ մէկ եւ թէ միւս բնորոշումը, և մենք չենք ուզենայ սահել իդէալիստական մտածութեան այդ թեք մակարդակի վրայից։

Այնտեղ, ուր կայ ճնշված, նեղն ընկած վիճակ, բնականօրէն աւելի շուտ և աւելի ցայտուն ձևերով արտայայտվում են նաև բողոք ու տրտունջ, ըմբոստ ու յարձակողական տրամադրութիւն. այնտեղ աւելի վաղ ու արագ կազմակերպվում և կօլլէկտիվ ձևերի են վերածվում ճնշվածների կամքը, ցանկութիւնը, ձգտումները։ Ուրիշ խօսքով՝ ըէալ կացութեան տուեալ բնաւորութեամբ պայմանաւորվում է նաև առաջացած իդէօլօգիական հոսանքի ուղղութիւնն ու որակը։

Եւ ընդհակառակը. այնտեղ, ուր տնտեսական շահագործութեան և սօցիալական տիրապետութեան դրութիւնն է իշխում, այնտեղ ոչ միայն բողոքի և յուզմունքի կարիք չը կայ բնաւ, այլ և, ընդհակառակը, տիրապետող տարրը շահագրգռված է ըստ ամենայնի խուսափելու բողոքի և աղմուկների բոլոր առիթներից և քարոզելու համերաշխութեան ու խաղաղասիրութեան աւետարանը։

Առաջին դրութեան մէջ գտնվում են վրաց կալուածատէր ազնուականութիւնը և մանր բուրժուազիան. երկրորդ դրութեան մէջ՝ հայ խոշոր բուրժուազիան։ Երկու հակադրական դրութիւններից առաջացել և մշակվել են դասակարգային հակադիր հոգեբանութիւններ, հակադիր բարոյական բանաձևումներ և տակտիկական վերաբերումներ։

Ահա այսպէս պիտի բացատրել երկու հակառակորդ բանակների գաղափարային պայքարի մեթօդական տարբերութեան հիմքերը։

Բայց այստեղ մի լրացուցիչ հարց է ծագում. ի՞նչ է արդեօք հայ բուրժուական նացիօնալիզմի սօցիալ-կուլտուրական բնոյթը։

Մեր ուղեցոյց գերագոյն սկզբունքները, ինչպէս կը նկատէ ամեն մի գիտակից ընթերցող, կազմում էին բացառապէս մեր երկրի արդիւնաբերական ոյժերի զարգացման և դրանով պայմանաւորված սօցիալական պրօգրեսի (կովկասեան ժողովուրդների առաջադիմութեան) շահերը։ Եթէ այդ սկզբունքների տեսակէտից բնորոշեցինք մենք վրաց ֆէօդալական և մանր-բուրժուական նացիօնալիզմը որպէս րէակցիօնէր և հակակուլտուրական, տալով ըստ հարկին մանրամասն լուսաբանումներ այդ օրինակ որակման համար, ապա հետևողականութեան պարտքը ստիպում է մեզ աւելացնել. այն չափով, որով հայ խոշոր բուրժուական նացիօնալիզմի իդէօլօգ ներկայացուցիչները պաշտպանում են հայկական (կամ առ հասարակ) կապիտալի ազատ մրցութեան սկզբունքը և յաղթական նուաճումների ընթացքը, կապիտալիստական կուլտուրայի բարգաւաճումը մեր երկրում,—այդ յարաբերական չափով հայ խոշոր բուրժուական նացիօնալիզմը լիբերալ է, առողջ կուլտուրական և առաջադիմական։

Կուզենայի որ ինձ սխալ չը հասկանային և չը տեսնէին բարոյական տենդենցիօզ մօտիվների շաղախ այնտեղ, ուր խօսքը վերաբերում է բացառապէս րէալ յարաբերութիւններին և օբիէկտիվ մեծութիւններին։ Հայկական բուրժուազիան, որպէս հասարակական դասակարգ, կարող է իր ընդհանուր հայեացքներով շատ պահպանողական լինել. դրա մասին խօսք չը կայ ներկայ դէպքում։ Բայց նա, իբրև տնտեսական կաթեգօրիա, իբրև նորագոյն տեխնիկայի և կապիտալի նման յեղափոխիչ գործօնների տէր ու տնօրէն՝ չէ կարող յետադէմ լինել, եթէ նոյն իսկ ուզենայ։ Նրա ձեռքը կենտրօնացած շարժուն (դինամիկական) ոյժերը ստիպում, հարկադրում են նրան տնտեսական նուաճումների նորանոր ուղիներ հարթել։

Ահա ինչու հայկական խոշոր բուրժուազիան առաջադէմ ու կուլտուրական է (առմենից առաջ տեխնիքա-տնտեսական իմաստով)։

Բ. Իշխանեան

(Վերջը միւս անգամ)

Վրիպակ.—Իմ յօդուածի նախորդ գլխում («Մշակ № 41) սպրդել է մի սխալ։ Բանասիրականի երկրորդ սիւնակի վերջում գըրված է, թէ վրացիները Թիֆլիսի գաւառի ամբողջ ազգաբնակութեան 26,17% են կազմում. մինչդեռ պէտք է լինի 24,35%։

թիւն, այլ նաև բարգաւաճում. ցանկանում է Թիւրք կառավարութեանը կազմել մի համատարր երկիր իր ազգակիցների համախմբութեամբ։ Պարսկաստանի դրութիւնը Անգլիային ներշնչում է մի տխուր յուսահատութիւն՝ նրա ապագայի վերաբերմամբ։ Հնարաւո՞ր էր այդ երկրի վերաբերմամբ սկսել մի նոր համակրական դիպլոմատիական վերաբերմունք ներկայ մոմենտում, երբ համերաշխ գործակցութիւն տեսնում է պետութիւնների մէջ, մասնաւորապէս Գերմանիայի հետ. ստեղծե՞լ արդեօք մի նոր Աւղանստան անկախ և ինքնավար և առիթ տալ Պարսկաստանի վերածնութեան մի նոր փորձի, մայրաքաղաքը ռուսական ազդեցութեան գօտուց տեղափոխելով չէզոք գօտու շրջանում։

Անցնելով Բալկաններին, նա ակնարկեց Աւստրիայի գահաժառանգի՝ սերբերի կողմից սպանվելու փաստը, որ ապացուցանում է ցեղային ատելութեան գոյութիւնը այդ երկրամասում։ Մարդկային հիմնական իրաւունքների, ընտանեկան պատւի և առևտրական բարգաւաճման տեսակէտից հսկայական առաջխաղացութիւն է կատարվել Բալկաններ՝ Թիւրքիայի լուծից ազատվելուց ի վեր, և եթէ այդ ցեղերը դեռ անողոք և անհամակիր են վերաբերվում իրար հանդէպ, պատասխանատւութիւնն ընկնում է մեծ պետութիւնների անցեալում գործած խաղերին։ Փոքրամասնութեանց կրօնական և քաղաքական ազատութիւնների պահպանման համար երաշխաւորութիւն պահանջելուց ետք, Բըքստըն անցաւ հայկական ռէֆօրմների հարցին։

«1878-ի չարիքները դեռ չէին դարմանվել, և Անգլիայում դեռ գոյութիւն ունի հասարակական կարծիք Ասիական Թիւրքիայի քրիստոնեաների դրութեան հանդէպ մեր պատասխանատւութեան մասին։ Խոստովանելից պիտի նկատել, որ անգլ. կառավարութիւնը իր հաւանութիւնն է տուել հայկական ռէֆօրմների նախագծին. թէև ինքը ցանկանում է, որ նախագիծը ունենայ լաւ հետևանք, բայց չի յուսայ, որ դա հայ ազգաբնակութեանը կարող է տալ որևէ ապահովութիւն մերձաւոր ապագայում։ Մենք երևութապէս օգնում ենք Թիւրքիային աջակցելով մեր վինագործական մեծ ֆիրմաներին Թիւրքիայից ստանալ քաղաքական յոյժ կարևոր կոնցեսիաներ։ Սակայն վիճելի հարց է, թէ արժէ՞ ներկայ րօպէին առնել որևէ գործնական քայլ յետաձգելու թիւրք կայսրութեան կեանքը և պրեստիժը։ Ես նախատեսում եմ Թիւրքիայի ֆինանսական dihuch մօտիկ ապագայում»։

Շեշտելով դեսպանների կողմից պատրաստված հայկական ռէֆօրմների նախագծի մասին և անստոյգ կէտերի վրա, բարենորոգումներն այս անգամ էլ ապարդիւն մնալու դէպքում, Թելադրեց ազատութեան և գործելու իրաւունք տալ սահմանակից և անմիջական կերպով շահագրգռված պետութիւններին կատարել քաղաքական և ֆինանսական խաղաղ Թափանցում, որոնք ապահովաբար այնտեղ պիտի հաստատեն գերազանցապէս խաղաղ և մարդկային իրաւակարգ։

Մինիստր Գրէյ ի շարս այլոց հայկական ռեֆօրմների մասին ասաց, որ դժուար հարց է որոշապէս յայտարարել եւրոպացի վերահսկիչներին տրված իրաւասութեան չափը։ Երկու վերահսկիչները նշանակվել են թիւրք կառավարութեան կողմից, բայց պաշտօնապէս իրան չի հաղորդվել նրանց տրված իշխանութեան իրաւունքները։ Թիւրքիան վարձել է նաև երկու անգլիացի հսկողների, որոնց տուել է լիազօր իշխանութիւն։

Բայց Թիւրքերը չեն ցանկանում նրանց տալ լիազօր իշխանութիւն մի այնպիսի կերպով, որ օտարների աչքին երևայ անհամաձայն՝ Թիւրք վեհապետութեան իրաւունքին։

«Սակայն կարող եմ ասել, որ,—աւելացնում է Գրէյ,—վերահսկողները պիտի գործադրեն լիակատար կօնտրօլ արդարադատութեան, ոստիկանութեան և ժանդարմերիայի վրա»։ Իսկ թէ մինիստրն ինչ հաւաստիքներ ստացել է թիւրք կառավարութիւնից պ. պ. Վէստենէքին և Հօֆին տրված իրաւասութիւնների մասին, դա մեզ առ այժմ մնում է անծանօթ։

Թուցէ մերձաւոր ապագայում անցքերը կը պարզաբանեն իրականութիւնը։

Արշակ Սաֆրաստեան

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻՑ

I

Առաջին շանտաժը Պարսկաստանում

Էնզէլի, 22 յունիսի

Ինչպէս ամսիս 3-ին Պ. Հ. Գ. արդէն հաղորդեց, տեղական Учетно-ссудный Банкъ-ն ենթարկվեց յարձակման և կողոպտման։ Յարձակվողները 7 հոգի էին, որոնք ցեր. ժ. $10\frac{1}{2}$-ին վերցնելով գանձարկղից ռուսաց և պարսից Թղթադրամ ընդամենը 70,000 ր., ձեռք չը տալով պարկերում լցված ոսկէ և արծաթէ փողերին, հանդարտ քայլերով, ատրճանակները ձեռներին անցան յանկարծակիի եկած հասարակութեան միջով, քաղաքի ամբողջ երկարութեամբ։

Մինչ որոշված տեղը հասնելը, Թղթադրամը բաժանում էին իրար մէջ։

Քաղաքից դուրս «Սանգեարի գլուխ» կոչված տեղում, նրանց սպասում էր մի պարսիկ չարվադար (առաջնորդ) 7 ձիերով, որին նախօրօք էին վարձել։

Չարվադարը դրանց զինված տեսնելով չէ զիջում իր ձիերը։ Կողոպտիչները դրան սպանում են և ձիերը նստելով անցնում են դէպի Քերգերի տանող ճանապարհը, որից յետոյ արդէն պիտի անցնէին Աստարա։ Այդ օրը՝ դէպի Քերգերի և այլ որոշ տեղեր հեռախօսային հաղորդակցութիւնը դադարել էր (ժամից առաջ կողոպտիչներն էին փչացրել)։ Դրանց ետևից անմիջապէս դուրս է գնում Էնզելիի ծոցում խարիսխ ձգած ռուսաց զինւորական «Արդագան» նաւի կոմանդան։

Երկու ժամ անց դուրս են գնում 20 հեծեալ ռուս կօզակ և մէկ ժամից էլ 10-ը, որոնցից և ոչ մի խմբին չէ աջողվում կողոպտիչների անցած հետքը բռնել։ Նաւաստիները վերադառնում են և ահա ծովի կողմից «Արդագանն» է դուրս գնում, իսկ գետի հոսանքով դէպի վեր, որը զուգահեռական է ծովին 35 վերստ երկարութեամբ, դուրս է գնում «Արդագանի» մոտորային նաւակը։

35 վերստից սկսվում է անտառը. Հետևողներին չէ աջողվում կողոպտիչների՝ անտառ մտնելու ճանապարհը կտրել։

Ուղարկվում են նորից ռուսաց և պարսիկ կօզակներ, պաշարւ Զօրքը շրջապատում է անտառը։ Անցնում են օրեր. ոչ մի լուր։ Թւում էր, որ նրանք այլևս չեն բռնվելու։ Չէին էլ բռնվի, եթէ չը լինէր հետևեալ հանգամանքը։ Մոտակայ վերևում յիշել, որ բանկը խոստացել էր 8000 րուբլի վարձատրութիւն կողոպտիչների տեղը ցոյց տուողին, և ուղարկվել էին ամեն կողմ հեռագիրներ։ Տեսնողները պատմում են հետևեալը։ Այնքան ժամանակ, ինչ անտառումն են եղել, վերջացել է կողոպտիչների պաշարը և որից յետոյ սկսել են ալւրով և թթով կերակրվել։ Ամսիս 13-ի երեկոյեան դէմ՝ նրանք նկատում են անտառում մի խրճիթ։ Զգոյշ կերպով մօտենում են և տեսնում, որ խրճիթում ապրում է մի պարսիկ։ Հարցնում, են թէ կարո՞ղ է իրանց համար հաց, կերակուր բերել այս ինչ տեղը, խոստանալով մեծ վարձատրութիւն։ Նա համաձայնվում է։ Նախքան կերակուր տանելը, ծերը գնում է և յայտնում Քերգերիի դատաւորին (երևի 8000 ր. ստանալու ցանկութեամբ), որ նրանց համար ինքը կերակուր է տանելու այս ինչ տեղը, ուստի և գան ու շրջապատեն։ Դատաւորը խորհուրդ է տալիս նրան, թէ փոխանակ կերակուր տանելու, մի կերպ համոզի, որ նրանք գան իր խրճիթը։ Պարսիկը գնում է որոշված տեղը և յայտնում կեղծաւորութեամբ, թէ ինքը ծեր մարդ է, ոչ կին ունի և ոչ երեխայք, թէ իրան մօտ շատ հանգիստ կը լինեն և ապահով, թէ մի գուցէ կերակուր բերելիս նկատեն և այլն, և այլն։ Վեց հոգին համաձայնվում են գալ, իսկ գլխաւորը չէ համաձայնվում և խորհուրդ է տալիս չը գնալ։ Չեն լսում։ Գալիս են, նստում, թէյ խմում, փլաւ ուտում և թախտի վրա Թեք ընկնում, վճարելով ծերին 3000 րուբլի։ Դատաւորը պարսից կօզակներով գալիս և շրջապատում է խրճիթը. իսկ մի մասը խրճիթ ներս խուժելով հրամայում են տեղներից չը շարժվել։ Ձերբակալում են բոլորին և կիրակի, յունիսի 15-ին, 6 ին ևս շղթայակապ բերում Էնզելի և նոյն օրն և եթ ուղարկում Րաշտ հիւպատոսարան։ Ձերբակալվածները բոլորն էլ վրացիներ են, որոնցից մէկը նախկին օֆիցէր։ Ձերբակալված է և այն պարսիկը, որը 3000 ր. է ստացել, որովհետև փողերը միանուագ չէ ցոյց տուել։ Գտնված է ընդամենը 30,800 րուբլի շորերի ծալքերում կարված։ Ձերբակալվածները յայտնել են հիւպատոսին, որ իրանք այլ ևս ընկեր չունեն, բացի Խուդավերդի խանից, որը ստացել է իրանցից 14,000 ր. վարձատրութիւն՝ թէ այդ թալանը կազմակերպելու և թէ ճանապարհները ցոյց տալու համար։ Յայտնել են նոյնպէս, որ իրանց նա է Բագուից բերել և ասել, թէ մաքսատնից այդ օրը ստացվելու է 110,000 թուման (մօտ 187,000 ր.)։

Arthur

II

Ընտրութիւնների շուրջը.—Էմմանուէլ Լակօն։

Ղազվին, 20 յունիսի

Ներկայումս, որ Պարսկաստանի շատ մասերում պարլամենտական ընտրութիւնները կատարվել կամ կատարվելու վրա են, կարելի է ասել թէ ի՛նչ տրամադրութիւն ունէր ժողովուրդը դէպի ընտրութիւնները, ի՛նչ պայմաններում տեղի ունեցան նրանք և ի՛նչ է ներկայացնելու իրանից ապագայ մէջլիսը։ Ես յաճախ առիթ եմ ունեցել խօսել պարսիկ գիւղացիների, արհեստաւորների և աշխատաւորների հետ այդ խնդրի մասին։ Նրանք իրանց կատարեալ ագիտութեան մէջ, իրանց թշուառ դրութեան չը բարեփոխվելը և թերևս վատթարանալը վերագրում են սահմանադրութեան։ Շատերից եմ լսել, որ քանի չը կար սահմանադրութիւն, գոնէ կարողանում էին օրվայ ապրուստը հայթայթել, ունէին տնային կահկարասիներ. բայց սահմանադրութիւնը հաստատվելուց յետոյ, նրանք ծախեցին տան եղած-չեղածը և հազիւ են կարողանում իրանց ստամոքսի հոգսը քաշել։ Բնական է, այդ ժողովուրդը անտարբերօրէն և նոյնիսկ բացասաբար պէտք է վերաբերվէր ընտրութիւններին. «Ներկայացուցիչներ ընտրենք, որ հացն աւելի թանգացնեն»—ասում է մի մասը։ «Ոչ, մեր բանը չէ ներկայացուցիչ ընտրել. դա գիւղատէրերի համար լաւ է. մենք պէտք է մտածենք մեր ապրուստի մասին»—պատճառաբանում է միւս մասը։ Միւս կողմից պարսկական թերթերը շարունակ հաղորդում են, որ շատ տեղերում ծեծի և սպառնալիքների ույժով են ստիպել գիւղացիներին մասնակցել ընտրութիւններին։

Ընտրութիւնները որոշ չափով կենդանութիւն և ոգևորութիւն առաջ բերին դեմօկրատական հովեր ունեցող փոքրաթիւ ինտելիգենցիայի մէջ, բայց նա էլ շատ թոյլ կերպով հանդէս եկաւ և բաւականացաւ միմիայն մամուլի մէջ մի շարք երկչոտ յօդուածներ լոյս ընծայելով այդ խնդրի մասին։ Ժողովրդի ագիտութիւնից ու անտարբերութիւնից փառաւորապէս օգտվեց դարձեալ ֆէօդալականութիւնը և կալուածատէր հոգևորականութիւնը։ Դրանք, որոնց ձեռքին է այժմ երկրի իշխանութիւնը, ո՛չ միայն թակով ու սպառնալիքներով ժողովրդին ստիպեցին մասնակցել ընտրութիւններին, այլև նոյն միջոցներով, հանդերձ կաշառքով ու խաբեբայութիւններով, ընտրել տուեցին իրանց թեկնածուներին։ Այդպիսով առաջիկայ մէջլիսի կազմը շատ չնչին բացառութեամբ բաղկացած է լինելու յետադիմական տարրերից։ Իսկ այդպիսի մի ներկայացուցչական կազմ որքան կարող է պիտանի լինել ծով կարիքներ ունեցող պարսիկ ժողովրդին, այդ արդէն յայտնի է և մօտիկ ապագան էլ մեզ ցոյց կը տայ։

* * *

Մի քանի օր առաջ Համադանից այստեղ էր եկել հանրածանօթ տուրիստ Է. Լակօնը։ Նա շրջել է 9 տարվայ ընթացքում Եւրոպա, Աֆրիկա, Աւստրալիա և Ասիայի մի փոքր մասը՝ Կովկաս և Պարսկաստան։ Իսկ Ասիայի մնացեալ մասի և Ամերիկայի շրջագայութիւնը նրա կարծիքով կը տևի 3—4 տարի։ Տուրիստ Լակօնը ընդհանրապէս գովասանքով էր խօսում իր շրջագայած բոլոր երկիրների հայերի մասին, համարելով նրանց կուլտուրական ազգ։ Իրան տրված հարցին ի պատասխան նա մի խումբ ինտելիգենտ պարսիկների առաջ, որոնց մէջ կային նաև թերթերի աշխատակիցներ, թիւրքերէն ասաց, որ պարսիկները վատ են, մանաւանդ չափազանց ստախօս, և թէև Պարսկաստանի օդը, ջուրը և հողը լաւ են, բայց ժողովուրդը շնորհիւ իր բացասական կողմերի՝ աւերակ է դարձրել երկիրը։

Երէկ առաւօտ Է. Լակօնը ուղևորվեց Թեհրան։

Թղթակից

ՕՐՎԱՅ ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

— Էսադ փաշան Պարիզի թերթերի աշխատակիցների հետ ունեցած զրոյցի ժամանակ յայտնել է, որ պրինց Վիդը գործը տանուլ է տուել։ Նրան մի ելք է մնում—հրաժարվել գահից և փախչել։

— Թերթերի ասելով, պրինց Վիդը հեռագրել է հոլանդական Թագուհուն, որ Դուրացցօն գրաւելու դէպքում անգամ գահից չի հրաժարվի, և կը տեղափոխվի Սկիւտար։

— Հռոմի լրագիրները ենթադրում են, որ Թուրխան փաշայի Պետերբուրգում ունեցած բանակցութիւնների անաջողութիւններից յետոյ, ալբանական կառավարութեան փոփոխութիւնը կարելի է սպասել այս շաբթում։ Վիդին կը փոխարինի միջազգային մի յանձնաժողով անգլիական կոմիսար Լեմբրայի նախագահութեամբ։

— Լրագիրների ասելով, Դուրացցօյում ժանտատենդը մեծ կոտորածներ է անում։ Ժանտատենդով բռնվել է նաև պրինց Վիդի աղջիկը։

— Ինչպէս յայտնի է, պրինց Վիդը Ռումինիայից խնդրել էր երեք վաշտ ռումինական զինւոր և մարտկոցներ։ Այժմ Ռումինիան քննելով պրինց Վիդի օգնութեան խնդիրը, որոշեց մերժել նրան։

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ՅԱՅՏՆՈՒՄ Է

ՆՈՐ-ՆԱԽԻՋԵՒԱՆ, Ալ. Մարտունուն.—Ձեր նամակը, թւագրված յունիսի 25-ից, մեզանից անկախ պատճառներով անկարող ենք լոյս ընծայել «Մշակում»։

ՇՈՒՇԻ, Վ.. ին.—Փիրջամալում մայիսի վերջերին գիւղական եկեղեցում ուսուցիչներ Արմ. Ղազարեանի և Գ. Տէր-Գրիգորեանի նախաձեռնութեամբ տրված ներկայացման առիթով ձեր գրած յօդուածը չի տպվի։ Աւելի լաւ կը լինէր, եթէ սոսկ փաստը նկարագրէիք՝ եզրակացութիւնը թողնելով իրան ընթերցողին։

Խմբագիր-հրատարակիչ՝
Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Քիշինևի հայոց ծխ.-դպ. համար հարկաւոր է մի փորձված
ԱՒԱԳ-ՈՒՍՈՒՑԻՉ,
շաբաթական 22 դասով (հայոց լեզու, կրօն և երգեցողութիւն), որը հմուտ պիտի լինի եկեղեցական երգեցողութեան, կարողանայ կազմել քառաձայն խումբ իր ղեկավարութեամբ տօն և կիրակի օրերին եկեղեցում երգելու։
Մանրամասն պայմանները ըստ համաձայնութեան։
Ռոճիկ 720 ր., սենեակ, ծառայ, վառելիք և ջուր։ Տարվայ վերջը կը տրվի 30 ր. ճանապարհածախս։
Յայտարարութիւններով դիմել դպրոցի հոգաբարձու բժ. Յ. Գիւլխանդանեանցին մինչև յուլիսի 20-ը Քիշինև, Земская больница.
659. 5—2

„ՄՇԱԿԻ“ ԽՄԲԱԳՐԱՏԱՆԸ ՎԱՃԱՌՎՈՒՄ ԵՆ ՅՕԳՈՒՏ „ՄՇԱԿԻ“ ՖՕՆԴԻ
հետևեալ գրքերը.
1) «ՄՇԱԿ» ԵՒ ՀԱՅ ԿԻՆԸ գ. 1 ր.
2) ՀԱՄԱԼԻ ՄԱՍԼԱՀԱԹՆԻՐԸ » — 30 կ.
3) ԿԱՅԵՆԻ ՃԱՆԿԵՐՈՒՄ, դրամա 5 գ. Աւ. Առաքելեանի » — 50 կ.
4) ՔԱՌԱՍՆԱՄԵԱԿ «ՄՇԱԿԻ» («Մշակի» յօբելեանի առիթով «Տարազի» հրատարակած ալմանախ) 1 ր.
5) ԴՐ. ԱՐԾՐՈՒՆՈՒ ԱՇԽԱՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ, հատոր I 1 ր.

Ալեքսանդրոպոլի Քաղաքային Ուպրավան

հրաւիրում է ցանկացողներին, որոնք կը կամենան ստանձնել Ալէքսանդրոպոլ քաղաքում էլեկտրական կայարան կառուցելու, քաղաքը լուսաւորելու և էներգիան մասնաւոր անձերի վաճառելու կոնցեսիան, ուղարկել Ուպրավային իրանց յայտարարութիւնները ոչ ուշ օգոստոսի 1-ից ս. թ.։ Մանրամասն պայմանները կոնցեսիայի վերաբերեալ կը մշակվեն այն ժամանակ, երբ քաղաքի և կոնցեսիոնէրի միջև համաձայնութիւն կը կայանայ հետևեալ հիմնական պայմանների վերաբերմամբ.
1. Էլեքտր. լուսաւոր. գիծը՝ սիւներով հանդերձ, քաղաքի փողոցները և հրապարակները լուսաւորելու համար, պէտք է կառուցվեն քաղաքի ցուցմամբ և, կոնցեսիայի ժամանակը լրանալուց յետոյ, առանց որևէ պակասութեան, ձրիաբար ամբողջովին անցնում են ի սեփականութիւն քաղաքի։
2. Կոնցեսիայի ժամանակը։
3. Քաղաքի փողոցները և հրապարակները լուսաւորելու համար սպառած էներգիայի սակագինը առանձին է, մասնաւոր աբօնենտներին վաճառելու սակագինը առանձին։
4. Յօգուտ քաղաքի՝ կայարանի կողմից իւրաքանչիւր к. в. ч.-ի համար որոշ վճար։ Կոնցեսիան կը տրվի նրան, ով քաղաքի համար ամենաձեռնտու պայմաններ կառաջարկէ։
(օ. մ.) 666. 3—2

Սարուխանօվ-Կուրինսկի Ակցիոներական Ընկ. Վարչութիւնը

սրանով յայտարարում է, որ 1913 թ. 8% դիվիդենդի վճարումը, այն է՝ 4-ական րուբլի իւրաքանչիւր ակցիային, տեղի կունենայ յուլիսի 18-ից 1914 թ., առաւօտեան ժամը 10-ից մինչև ցերեկվայ ժամը 1-ը, Վարչութեան կացարանում—Բագու, Մօլօկանսկայա փող., № 4.
660. 2—2

Բացված է 6 ամսեայ բաժանորդագրութիւն
(Յուլիս ամսվանից մինչև տարվայ վերջը)
Ը. ՏԱՐԻ 1914 Թ. **ՄԱԽԼԱՍ** Ը. ՏԱՐԻ 1914 Թ.
Գրական-երգիծաբանական պատկերազարդ
ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹԻ
որը լոյս է տեսնում գոյնզգոյն ծաղրանկարներով։ Յայտարարութիւններ ընդունվում են ամեն լեզուով։
6 ամսվայ բաժնեգինն է՝ Թիֆլիսում—1 ր. 50 կ., Թիֆլիսից դուրս—1 ր. 75 կ.։ Արտասահման—10 ֆր.։
1914 թ. յունվարից լոյս տեսած համարների հետ միասին Թիֆլիսում՝ 3 ր. դուրսը՝ 3 ր. 50 կ.։
Առանձին համարը Թիֆլիսում 7 կ. Թիֆլիսից դուրս 8 կ.։
Հասցէն՝ Тифлисъ, Редакція журнала «МАХЛАСЪ», Петхаинская ул. № 20.
Արտասահմանից՝ Tiflis, Rédaction du journal «MAKHLAS».
Խմբագիր-Հրատարակիչ՝ Տիկ. ՍԱԹԵՆԻԿ ԼԱՇՔԱՐԵԱՆ
(ա.օ.) 584. 5—4

Ա/Տ. **Յ. Յ. ՏԷՐ-ԳԱՍՊԱՐԵԱՆՑ** ԵՒ Ը՛ՆԿ.
Թիֆլիս, Գօլօվինսկի, № 23. Հեռախօս 12—67.
ՄԵԾ ՔԱՆԱԿՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑՎԱԾ ԵՆ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԻՑ
ԷԼԵՔՏՐԱԿԱՆ
ՀՈՎԱՀԱՐ ՄԵՔԵՆԱՆԵՐ (ВЕНТИЛЯТОРЪ), 110, 220, 250
վօլտ, եւ քաղաքային էլեկտր. կայարանին յարմարեցրած:
ՍԱՌՑԱՄԱՆՆԵՐ (ЛЕДНИКЪ) եւ ՊԱՂՊԱՂԱԿԻ ՄԵՔԵՆԱՆԵՐ (МОРОЖНИЦА)
Ամառվայ շոգերից զովանալու համար անհրաժեշտ է ամեն մէկին ձեռք բերել միմիայն Ա/Տ. ՏԷՐ-ԳԱՍՊԱՐԵԱՆՑԻ և ԸՆԿ. խանութում։
ԳՆԵՐԸ ՄԱՏՉԵԼԻ ԵՆ

Типографія канцеляріи Намѣстника Его Императорскаго Величества на Кавказѣ, Лорисъ-Меликовская улица, домъ казенный